

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Андрішин Ірина Ігорівна

**УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ
БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 8.03050802– банківська справа

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студентка групи БСзм-51
І.І. Андрішин

Науковий керівник:
к.е.н, ст. викладач Ю.М. Галіцейська

Дипломну роботу допущено
до захисту:

„_____” _____ 2012р.

Зав. кафедри банківської справи

д. е. н., професор

О.В. Дзюблюк _____

ТЕРНОПІЛЬ - 2012

ЗМІСТ

ВСТУП	3
<i>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКУ</i>	
1.1. Сутність ресурсів комерційного банку	7
1.2. Економічна природа формування ресурсного потенціалу банків	19
Висновки до розділу 1	28
<i>РОЗДІЛ 2. ДЮЧА ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ</i>	
2.1. Аналіз власного капіталу банку, його склад та структура	29
2.2. Залучені кошти як джерело ресурсів банку та методи управління ними	44
2.3. Умови та особливості запозичення коштів на міжбанківському ринку	53
Висновки до розділу 2	61
<i>РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ БАНКІВ</i>	
3.1. Проблеми підвищення рівня капіталізації банківських установ та шляхи їх вирішення	63
3.2. Напрями вдосконалення управління залученими та запозиченими ресурсами	73
Висновки до розділу 3	80
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Функціонування банківської системи в умовах посткризового періоду вимагає пошуку ефективних механізмів виявлення нових джерел фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення стабільного розвитку економіки країни. У свою ж чергу стабільний розвиток економіки значною мірою залежить від рівня достатності ресурсного потенціалу банків, який є підґрунтям для зростання інвестиційної активності в країні, подолання економічної кризи, а також інтеграції банківської системи у світове співтовариство.

Розвиток банківської системи ґрунтується на комплексній та ефективній її діяльності, тобто дотриманні усіх законодавчих та нормативних вимог до її функціонування. З огляду на це серед широкого кола інструментів, що використовуються в діяльності банку, доцільно виділити ті, що застосовуються для забезпечення достатнього рівня ресурсного потенціалу, оскільки саме він є основою фінансової стійкості.

Вагомим показником, який характеризує ринкову позицію банківської системи в цілому та комерційних банків зокрема, є рівень достатності ресурсного потенціалу банків. Від ефективного механізму формування, управління та прогнозування коштів, які можуть бути залучені в майбутньому та якими володіє банк у даний момент часу, залежить їх спроможність здійснювати повний спектр активних операцій та надавати послуги. Тому найважливішим напрямом зміцнення банківської системи України є зростання рівня ресурсного потенціалу банків через залучення коштів учасників ринку, капіталізацію їх прибутку, злиття або приєднання. У цьому контексті набуває актуальності вирішення проблеми вибору прийомів та методів щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу.

У зв'язку з цим комплексна розробка теоретичних і практичних положень, що розкривають зміст ресурсів комерційного банку, механізм їх формування та управління, є важливою й актуальною проблемою в сучасній банківській системі України.

Огляд літератури з теми дослідження. Теоретичним та практичним аспектам формування ресурсної бази банківських установ, зокрема формуванню ресурсного потенціалу, методам управління ресурсами банків присвячено праці таких зарубіжних авторів: Г. Асхауера, Д. Полфреман, Ф. Форда, Дж. Сінкі, Е. Рід, Р. Костер, Е. Гілл; російських вчених – А. Лаврушина, Г. Панової, А. Тавасієва, В. Усоскіна, В. Чаусова та ін. Значний внесок в дослідження проблем, пов'язаних із категорією «банківський капітал» зробили вітчизняні вчені М.Д. Алексеєнко, З.М. Васильченко, О.Д.Василик, О.В. Васюренко, А.П. Вожжов, А.І. Гриценко, А.С. Гальчинський, О.В. Дзюблюк, О.Д. Заруба, Б.С.Івасіва, О.І. Кіреєв, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, О.І.Пилипченко, К.Є. Раєвський, М.І. Савлук, та ін.

Завдяки їхнім розробкам сучасного наповнення й розвитку набули теорія і практика механізму формування, розміщення й управління банківськими ресурсами. Водночас в умовах постійних змін кон'юнктури ринку, недостатньо дослідженими залишаються питання теоретичного наповнення та визначення методичних підходів щодо забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків для виконання цілей банківської системи з точки зору її стабільності та конкурентоспроможності.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення особливостей управління ресурсною базою банків, розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення методів її формування для забезпечення прибуткового, стабільного функціонування комерційного банку та банківської системи в цілому.

Досягнення поставленої мети зумовило вирішення таких завдань:

- дослідити теоретичні основи походження ресурсів комерційного банку і з'ясувати їхню сутність;
- виявити економічний зміст ресурсного потенціалу банку та фактори, що впливають на нього;
- розкрити сутність і функції власного капіталу як основи формування ресурсів банку;

- узагальнити основні методи управління залученими та запозиченими коштами;
- проаналізувати процес формування залучених і запозичених ресурсів банку і виробити науково обґрунтовані пропозиції щодо його вдосконалення;
- визначити шляхи щодо підвищення рівня капіталізації банківської системи в умовах посткризового періоду.

Об’єкт і предмет дослідження. Об’єктом дослідження є діяльність комерційних банків на фінансових ринках щодо мобілізації ресурсів.

Предметом дослідження є механізм формування і управління ресурсним потенціалом комерційного банку.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення зарубіжних та вітчизняних вчених щодо особливостей формування та управління ресурсним потенціалом комерційного банку у забезпеченні його стійкості, надійності, прибутковості.

У роботі використано методи системного аналізу формування власного капіталу банківських установ; методи конкретного і абстрактного – для вивчення організації і порядку формування ресурсів банків в цілому та кожної їхньої складової зокрема. Метод порівняльного аналізу використано для порівняння обсягів капіталу банків України та зарубіжних банків.

Інформаційна база роботи. У ході написання роботи використано значну кількість економічної літератури, законодавчих і нормативних актів з питань формування та управління ресурсами комерційних банків; статистичних матеріалів Національного банку України, Державного комітету статистики України.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що:

- на основі теоретичного узагальнення різних підходів вітчизняних і зарубіжних вчених до сутності ресурсів комерційного банку обґрунтовано визначення цього поняття з точки зору виявлених критеріїв, яким воно повинно відповідати: джерел створення, мети, напрямів використання ресурсів, а також

специфіки банку як організації, що здійснює розміщення мобілізованих на фінансовому ринку ресурсів з метою одержання доходу;

- здійснено теоретичне обґрунтування сутності ресурсного потенціалу комерційного банку, виявлено чинники макросередовища, мезорівня і внутрішні чинники, що впливають на нього та встановлено взаємозв'язок і відмінності понять “ресурси комерційного банку”, “ресурсний потенціал”, “ресурсна база комерційного банку”;

- запропоновано підвищити ефективність депозитного формування банківського капіталу шляхом визначення конкретних рекомендацій щодо вдосконалення існуючого порядку залучення вкладів, упровадження нових, нетрадиційних для українських банків операцій та послуг;

- доведено, що проблема капіталізації не може бути розв'язана лише через централізацію банківського капіталу, створення на базі діючих банків банківських об'єднань, злиття чи приєднання банків. Банки повинні нарощувати капітал як за рахунок внутрішніх, так і зовнішніх джерел. Стратегічна орієнтація на великі банки повинна поєднуватися з розвитком середніх та малих банків.

Практичне значення роботи. Основні результати дослідження розвивають як теоретичні, так і практичні засади механізму формування ресурсів комерційного банку. Вони можуть бути ефективно використані комерційними банками, зокрема, при вдосконаленні оцінки власного капіталу банку, організації і здійсненні управління пасивами банку в цілому.

Структура роботи. Дипломна робота складається і з вступу, з розділів, висновків, списку використаних джерел та 3 додатків.

Повний обсяг роботи – 96 сторінок, у тому числі 5 таблиць, 10 рисунків, список використаних джерел із 95 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСАМИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

1.1. Сутність ресурсів комерційного банку

Комерційні банки є специфічними комерційними підприємствами, що спеціалізуються на посередницькій діяльності, пов'язаній, з одного боку, з купівлею ресурсів на вільному ринку кредитних ресурсів, а з другого – їх продажем підприємствам, організаціям та населенню. В цих умовах для банків виявляються однаково важливими як активні, так і пасивні операції.

Проблеми у діяльності комерційних банків виникають під впливом багатьох факторів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Зовнішніми чинниками впливу можуть бути незадовільний стан економіки країни, недосконалість грошово-кредитної політики Національного банку України стосовно комерційних банків, недосконалість законодавчої бази, її невідповідність сучасним умовам і потребам комерційних банків. В особливо негативному становищі опиняються банки, які здійснюють довгострокове кредитування, адже за час дії таких угод змінюється законодавство, економічний стан. Не сприяє розвитку економіки і відсутність у необхідному обсязі державної підтримки у сфері довгострокового кредитування, надання гарантій, недостатня участь держави в інвестиційному процесі [26, с.76].

Вагомими чинниками, які уповільнюють розвиток банківської системи України, є нерозвиненість ринку страхування та фондового ринку, їх невідповідність сучасним умовам та світовим стандартам.

На діяльність банківської системи впливають також чинники внутрішнього характеру. Зокрема, це недостатній рівень капіталізації банків, внаслідок цього ненадійність, нестабільність та неспроможність банків пристосуватися до несприятливих змін кон'юнктури ринку.

Вирішення деяких проблем, які виникають під впливом вище перерахованих факторів, вимагає від комерційних банків розробки оптимальної ресурсної політики, яка, в свою чергу, містить багато важливих складових.

Одним з основних напрямів ресурсної політики банків можна вважати формування ресурсної бази банків, зокрема, нарощення власного капіталу, формування залучених та позичених ресурсів, бо якість функціонування банківської системи України здебільшого визначається станом ресурсної бази комерційних банків [20, с.117].

На сьогодні формування ресурсної бази комерційних банків є одним із найважливіших завдань для забезпечення економічного зростання. Банківська система має володіти сукупністю ресурсів достатніх як для фінансування поточних потреб суб'єктів господарської діяльності, так і для фінансування інвестиційної діяльності, формування відповідних резервів і підтримки власної ліквідності.

Розглядаючи економічний зміст ресурсів комерційних банків, доцільно зазначити, що вони є своєрідним товаром, адже їх можна купити (залучити), а це значить, що вони мають споживчу вартість. Їх можна продати (розмістити), а це означає, що останні можуть функціонувати як капітал, тобто здатні приносити відповідний дохід у вигляді процентів. У зв'язку з цим ресурсну базу комерційного банку можна трактувати як сукупність грошових коштів, які мобілізуються банком на умовах залучень (в т.ч. субординованого боргу) та зобов'язань для подальшого їх прибуткового розміщення серед юридичних та фізичних осіб при дотриманні ліквідності. Тому перед комерційними банками стоїть нелегке завдання, яке полягає в оптимізації складу та структури ресурсної бази відповідно до її розміщення. Причому обов'язковою умовою є дотримання оптимального співвідношення "прибутковість – ліквідність". Основними проблемами при розв'язанні даного завдання є:

- мінімізація витрат, пов'язаних із формуванням ресурсної бази;
- захист ресурсної бази від можливих втрат;
- прогнозування ресурсної бази відповідно до дохідності активних операцій [44, с.48].

Розв'язуючи вищезазначені проблеми в напрямі оптимізації складу та структури ресурсної бази, першим кроком є розгляд сутності банківських ресурсів.

Однак, в економічній літературі зустрічаються різні думки і погляди щодо трактування суті даного поняття. Досить часто поняття «банківські ресурси» використовується як синонім понять «банківський капітал», «власний капітал банку». Така неоднозначність поглядів на економічну сутність даної категорії призводить до певного ускладнення теоретичних і практичних аспектів формування ресурсної бази банків.

Варто зазначити, що поняття “ресурси” походить від французького слова “resource” і означає грошові кошти, цінності, запаси, можливості, джерела доходів [94].

В економічній літературі існують різні трактування сутності банківських ресурсів, що пов'язано з поступовим пізнанням цієї категорії, різним розвитком її наукових досліджень в окремих країнах, зосередженням уваги деяких дослідників на окремих аспектах формування банківських ресурсів.

Значний внесок у розгляд проблеми формування ресурсів комерційного банку зробили зарубіжні економісти: Айленбергер Г. , Бартрон Кріс Дж, Мак Нотон [13], Полфреман Д., Форд Ф., Рід Е., Костер Р., Гілл Е., Сміт Р. [111], Сінкі Дж. [77], Кох І.Т. [52]. Вони розглядають дані проблеми у двох відокремлених аспектах: управління банківським капіталом та зобов'язаннями банку, при цьому поняття “ресурси банку” як самостійний термін відсутній.

Так, Е.Рід, Р.Костер, Е.Гілл та Р.Сміт пропонують розпочати вивчення банківської справи безпосередньо з розгляду основних статей балансу комерційного банку, згрупованих певним чином. При цьому основні джерела коштів наводяться авторами при розгляді пасиву даного балансу. Значна увага джерелам коштів банку приділяється також при аналізі питань, пов'язаних з пасивними операціями банків [70, с. 10].

Д.Полфреман та Ф.Форд також не розглядають банківські ресурси як самостійну категорію. Термін “банківські ресурси” замінюється розглядом

сутності пасивних операцій, при цьому пасиви банку аналогічно підходам Е.Ріда та ін. розглядаються з точки зору аналізу балансу комерційного банку: “пасиви банку, як показано в його балансі, відображають джерела коштів, які банк використовує у своїх операціях. У широкому сенсі існує два основних джерела ресурсів: власники (акціонери) та вкладники” [94].

Дж. Ф. Сінкі як основне балансове рівняння розглядає рівність банківських активів, з одного боку і суми банківських пасивів та власного капіталу з іншого боку [77, с. 40].

Необхідно відзначити, що у німецькій банківській практиці досить часто під формуванням ресурсів розуміють рефінансування. Такої думки дотримуються, наприклад, К.Хайфер, К. Хагенмюллер, що не зовсім, на наш погляд, правильно, оскільки рефінансування – це лише один із шляхів мобілізації банківських ресурсів [94].

Таким чином, західні автори не розглядають поняття “банківські ресурси” як об’єкт самостійного дослідження. Основні джерела коштів указуються цими авторами при розгляді пасиву балансу банку, а також при аналізі формування ресурсів банків в результаті здійснення банками пасивних операцій і мають прикладне значення. Банківські пасиви досліджуються з точки зору їх обсягу, структури, витрат і цін, пов’язаних з банківським портфелем чи балансом, та взаємозалежності цих факторів [94].

Такий розгляд джерел ресурсів банків, що використовуються для активних операцій, пов’язаний з тим, що не тільки банки, але і інші фінансові організації можуть здійснювати залучення коштів, надання позик, виконувати розрахункові і інші операції. В західній економічній літературі відзначається, що “...деякі властиві банку функції можуть здійснюватися іншими установами, наприклад, фінансовими компаніями, ощадними касами” [94]. Тобто вказані вище, а також інші операції не можуть розглядатись як специфічні, властиві тільки банкам.

Ряд вітчизняних та російських авторів визначають поняття банківських ресурсів, аналізуючи пасивні операції: “за допомогою пасивних операцій банки

формують свої ресурси”. Суть пасивних операцій полягає у залученні різних видів вкладів, одержанні кредитів від інших банків, емісії власних цінних паперів, а також проведенні інших операцій, в результатів яких збільшуються банківські ресурси. Основну частину ресурсів банків формують залучені кошти. Особливою формою банківських ресурсів є власні кошти (капітал) банку [94].

Аналогічної позиції дотримується Лаврушин О.І., який відзначає, що формування банківських ресурсів відбувається у процесі здійснення пасивних операцій [11, с. 192]. До пасивних операцій автор включає операції по формуванню власного капіталу банку, так і залучення і запозичення коштів. Практично таку ж точку зору має Заруба О.Д., який розглядає банківські ресурси як пасиви, які поділяються на власні, залучені і запозичені [94].

Російські вчені Н.Г. Антонов та М.А. Пессель також визначають сутність ресурсів банку через пасиви: "Пасиви — це по суті ресурси банків... Пасиви комерційного банку формуються у процесі здійснення пасивних операцій" [94]. На думку С.Л. Коваль, таке визначення не досить повно й лаконічно розкриває сутність ресурсів банку. І хоча справді, пасивні операції банків, що здійснюються у формі відрахувань від прибутку банку на формування або збільшення його фондів, отримання кредитів від інших юридичних осіб (позики, що надаються іншими банками), депозитних операцій (операцій банку із залучення коштів юридичних і фізичних осіб) є основними джерелами формування банківських ресурсів, недоцільно робити визначення одного поняття через інше [94].

В.М.Усоскін ототожнює поняття банківських ресурсів і пасивів і в структурі останніх виділяє дві групи: 1) банківський капітал; 2) залучені кошти [82, с. 320].

Найбільш просте визначення банківських ресурсів наведено у фінансовому словнику за редакцією А.Г.Загороднього, Г.Л.Вознюка та Т.Г.Смовженко: “банківські ресурси – це кошти, що є в розпорядженні банків і використовуються ними для кредитних, інвестиційних та інших активних операцій” [41, с. 394].

Практично таке ж саме визначення дають О.Кириченко, І.Гіленко, А.Ятченко: “банківські ресурси – це сукупність коштів, які перебувають у розпорядженні банків і використовуються ними для кредитних, інвестиційних та інших активних операцій” [6, с. 549]. Дані визначення не вказують на джерела банківських ресурсів. У сучасному російському економічному словнику банківські ресурси визначено як різновид, складова частина фінансових ресурсів, що включає власні і залучені кошти банків [94]. Вказане визначення недостатньо повно розкриває сутність ресурсів банків, оскільки в ньому не вказується мета залучення банками вільних грошових коштів і основні напрями їх використання.

В енциклопедії банківської справи України банківські ресурси визначаються як сукупність грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні банків і використовуються для активних операцій [37, с. 74]. Дане визначення не є повним, оскільки в ньому не вказується на джерела банківських ресурсів.

В російській банківській енциклопедії дається наступне визначення банківських ресурсів: “Банківські ресурси – сукупність фінансових коштів, що знаходяться в розпорядженні банку і які використовуються ним для здійснення своєї діяльності як господарюючого суб’єкта. Банківські ресурси – це весь комплекс майна і послуг, якими розпоряджається банківська система країни протягом року; вони складають частину валового внутрішнього продукту і імпорту країни і включають в себе активи банків, їх обладнання, престиж, фінансові ресурси і персонал [94].

Перше визначення розкриває сутність ресурсів окремого комерційного банку, однак автори не вказують на основні джерела ресурсів комерційного банку, а також не вказують на специфіку банківської діяльності. Друге визначення відображає відносини, що виникають в процесі розподілу фінансових ресурсів держави в банківській системі на макрорівні. Дане визначення, на наш погляд, є достатньо повним визначенням ресурсів банківської системи країни в цілому.

На думку А.М. Мороза, сутність банківських ресурсів розкривається таким чином: “Акумулюючи грошові нагромадження, доходи і заощадження юридичних і фізичних осіб, банки перетворюють їх в позичковий капітал, тобто грошовий капітал, що надається в позичку власниками на умовах платності у вигляді процента. Тому банківські ресурси називають банківським капіталом” [7, с. 35].

Вказане вище визначення банківських ресурсів не є повним за наступними причинами: ресурси комерційних банків розглядаються як джерело для проведення виключно позичкових операцій; при визначенні банківських ресурсів не вказується на власні кошти банків; термін “банківський капітал” не включає в себе всі ресурси банку, як це витікає із даного визначення, а поширюється тільки на власні кошти банків. Дане визначення ближче поняттю “кредитні ресурси”, оскільки вказує на один напрям використання акумульованих коштів – надання позичок. Поняття “банківські ресурси” є більш широким, ніж термін “кредитні ресурси”, тому що ресурси банку включають в себе ресурси кредитування. Банківські ресурси, у свою чергу, використовуються не тільки для кредитування, але і для фінансування і здійснення інших активних операцій банку.

У подальших своїх працях професори А.М. Мороз та М.І. Савлук розглядають банківські ресурси як сукупність коштів, які знаходяться в розпорядженні банків і використовуються для кредитних та інших активних операцій [7, с. 15; 76, с. 112].

Дещо іншої точки зору дотримуються економісти та вчені, схильні розглядати банківські ресурси як власний капітал і пасиви, до яких безпосередньо входять залучені і запозичені кошти. Зокрема, Коробов Ю.. розмежовує операції по формуванню банківського капіталу і пасивів. При цьому як пасиви розглядаються кошти вкладників [8, с. 48].

Шелудько В.М. розглядає ресурси комерційного банку як сукупність власних коштів (власного капіталу) та залучених коштів [94].

Вищенаведені підходи заслуговують на увагу, однак потребують деякого уточнення. При розгляді банківських ресурсів з позиції розподілу на капітал, залучені і запозичені кошти, пропускається, на наш погляд, проміжна ланка, яка об'єднує в собі загальні зобов'язання банку перед всіма його кредиторами. Розгляд в цьому плані групи залучених коштів виключає подальшу можливість поділу зобов'язань банку за методами їх формування: на залучені і запозичені.

У той же час поділ банківських ресурсів на капітал і пасиви може не відповідати бухгалтерському відображенню операцій по формуванню ресурсів банку: інколи неможливо зарахувати операції до активних чи пасивних.

Ще інша точка зору наведена О.В.Дзюблюком. На його думку, при визначенні банківських ресурсів доцільніше використовувати не поняття “ресурси”, а поняття “капітал”, тому що останнє більш точно відображає економічний зміст процесу перетворення залучених банком коштів на позичковий капітал [27, с. 38].

Більш повне і детальне визначення банківських ресурсів, на наш погляд, дано В.І.Колесниковим та Л.П.Кролівецькою: банківські ресурси – це власні кошти банків, залучені і запозичені кошти, сукупність яких використовується для здійснення банком активних операцій, тобто розміщення мобілізованих ресурсів з метою одержання доходу [9, с. 116].

Комерційні банки є специфічними комерційними підприємствами, що спеціалізуються на посередницькій діяльності, що пов'язана, з одного боку, з купівлею коштів на вільному ринку, а з іншого – їхнім продажем підприємствам, організаціям, установам та населенню, що їх потребують. В цих умовах для банків однаково важливими є як активні, так і пасивні операції. Від пасивних операцій залежить обсяг банківських ресурсів і відтак масштаби діяльності комерційних банків. У свою чергу, якщо банки не будуть проводити активну кредитну політику, недостатньо вигідно розміщувати свої ресурси, то їх клієнти можуть перейти на обслуговування до інших банків. Разом з тим можливості залучення тимчасово вільних ресурсів не безмежні, що пояснюється обмеженістю фінансових ресурсів, а також спроможністю банку

ефективно використати всі залучені і запозичені кошти, а також наявні власні кошти.

Таким чином, визначення банківських ресурсів, дане В.І.Колесниковим та Л.П. Кролівецькою, є найбільш повним, оскільки воно розкриває сутність банківських ресурсів, в ньому вказані основні джерела банківських ресурсів, показана мета, основний напрям їх використання, а також підкреслюється особливість банку як організації, що здійснює розміщення мобілізованих ресурсів з метою одержання доходу [9, с.76].

У сучасних умовах комерційним банкам надана самостійність у проведенні кредитної, процентної і депозитної політики, що передбачає економічну відповідальність банку за результати своєї діяльності. При цьому економічна відповідальність комерційного банку не обмежується його поточними доходами, а поширюється на весь капітал. Комерційний банк за прийнятими на себе зобов'язаннями відповідає всіма належними йому коштами, на які може бути накладене стягнення. Таким чином, комерціалізація банківської діяльності призвела до необхідності самостійного формування банком ресурсів, що можуть забезпечити банку достатній прибуток.

Разом з тим слід зазначити, що наведене вище та інші визначення поняття “банківські ресурси” пов'язують використання грошових коштів передусім з виконанням лише кредитних або активних операцій. Однак очевидно, що не вся сукупність банківських ресурсів може бути використана для здійснення активних операцій. Частина банківських ресурсів може використовуватися й активно використовується банками з метою надання клієнтам послуг (гарантійні, посередницькі, консультаційні, інформаційні, трастові тощо). Банківські ресурси використовуються банками також і для придбання майна та майнових прав, необхідних для початку та подальшого розвитку банківської діяльності [94].

З огляду на вищезазначене можна дати наступне визначення банківських ресурсів: це власні кошти банку (власний капітал), а також кошти, залучені та запозичені на фінансовому ринку, які використовуються для здійснення

активних операцій та надання послуг з метою отримання прибутку. При цьому розмір прибутку має бути достатнім для створення резервів, зростання банку і виплати дивідендів. Такий підхід до розуміння поняття банківських ресурсів ставить за основу проблему управління активами і пасивами для оптимального вирішення проблеми “прибутковість – ліквідність”.

Загалом, для більш детального розгляду особливостей формування ресурсів, доцільно навести їх класифікацію.

Багато дослідників вважають, що банківські ресурси найбільш доцільно класифікувати за характером управління – ресурси комерційних банків поділяються на керовані й некеровані. В основі такого поділу лежать строки їхнього розміщення в банках, тобто ті строки, упродовж яких банки можуть використовувати їх для вкладення у дохідні активи [3, с.12].

До керованих ресурсів відносять постійні й стабільні кошти банків, а до некерованих – депозити до запитання. Постійні ресурси становлять капітал банку, за винятком частини, вкладеної у його основні кошти, нематеріальні активи і резерви, що формуються за рахунок позитивного фінансового результату поточного року. До стабільних відносять строкові депозити і строкові недепозитні кошти (позики, одержані від інших банків, коштів від операцій РЕПО, одержані від продажу банківських акцептів і т. ін.). Конкретні терміни залучення і запозичення банкам цих коштів визначають їхню стабільність у складі ресурсів і можливості управління їхнім розміщенням у дохідні активи.

Отже, можна виділити як окрему ознаку класифікації банківських ресурсів – за принципом стабільності, що дає змогу визначити найбільш нестабільні пасиви банку, вилучення яких можна очікувати у будь-який момент часу. Це дає змогу уникнути ризику ліквідності, оскільки можна розміщувати зазначені ресурси у найбільш ліквідні види активів [3, с. 14].

До некерованих ресурсів відносять кошти до запитання – залишки на поточних, розрахункових, бюджетних рахунках юридичних осіб, залишки на кореспондентських рахунках “лоро”, на карткових рахунках і кошти на

поточних і розрахункових рахунках фізичних осіб, кредиторську заборгованість банку. Кошти до запитання по кожному з цих балансових рахунків нестійкі, їхнє прогнозування є проблематичним для банку [3, с. 18].

Банківські ресурси можна класифікувати за типом контрагентів, тобто необхідно забезпечити виділення не лише великих груп контрагентів, але поділити їх відповідно до характеру діяльності. Можна виділити операції, які проводяться у різних галузях, а також важливо виділити операції, які проводяться для акціонерів банку.

Ознака класифікації у розрізі філій необхідна для визначення того, які філії банку є “донорами” (тобто залучають ресурси, які використовують не лише для проведення власних активних операцій, а й для інших філій), а які використовують чужі ресурси.

Класифікація за ознакою дохідності дозволяє дати відповідь на питання, якою є плата банку за їх використання. Так, постійні кошти (капітал) банку і строкові ресурси достатньо дорогі – платою банку за їхнє використання є дивіденди акціонерам (та прирівняні до них доходи власників банку) і проценти за строковими депозитами та позиками.

Поділ банківських ресурсів здійснюється за валютою формування (ресурси, залучені в іноземній і національній валюті), що необхідно для оцінки валютного ризику.

Отже, ресурсна база характеризує можливість залучення банками з грошового ринку коштів, які вже задіяні або ще не задіяні в банківському і грошовому обороті, що створює засади розширення банківської діяльності.

Можна запропонувати такий склад ресурсної бази комерційного банку (рис. 1.1).

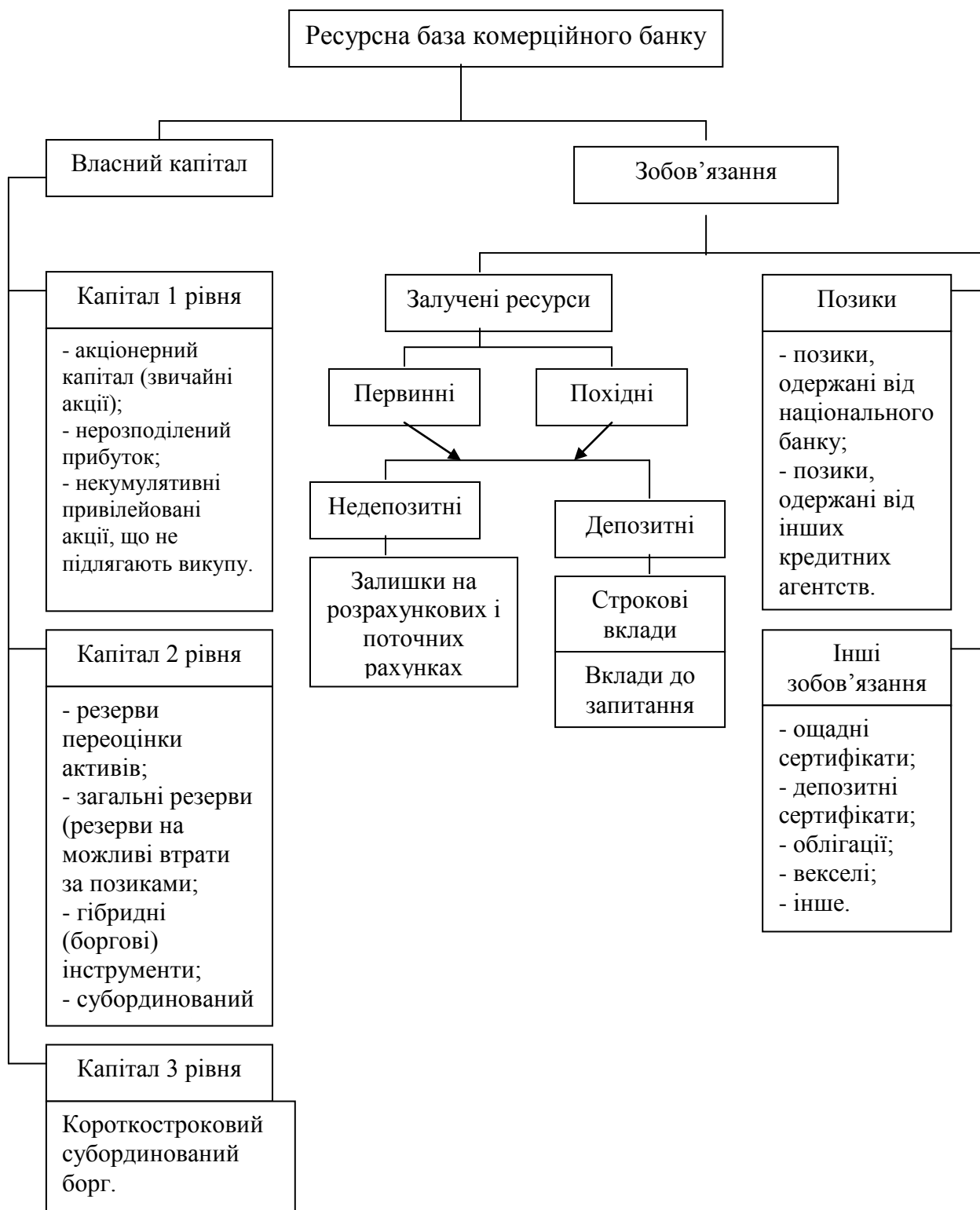

Рис. 1.1 Ресурсна база комерційного банку [3, с. 54].

Сукупність ресурсів комерційного банку створює основу формування його ресурсного потенціалу, оскільки система ресурсів більшою мірою належить до опису потоків ресурсів, що використовуються у процесі діяльності, тоді як ресурсний потенціал передбачає насамперед можливості отримання джерел ресурсів, їхнього розвитку.

1.2. Економічна природа формування ресурсного потенціалу банків

Для успішної роботи комерційного банку важливо знати не лише про обсяг наявних коштів, а й оцінити потенційні можливості із залучення необхідних ресурсів. У сучасних умовах господарювання в Україні змінився погляд на банківську діяльність, і насамперед на роль збалансованого управління активними та пасивними операціями комерційного банку. Тому питання, пов'язані з визначенням сутності ресурсного потенціалу комерційного банку, із забезпеченням його стабільності за допомогою ефективного управління активами та пасивами, набувають особливої важливості.

Однак слід констатувати практичну відсутність в економічній літературі трактування поняття ресурсний потенціал комерційного банку (за окремими винятками [12, с. 206]). Насамперед слід відзначити, що визначення цього поняття повинно базуватися на чіткому термінологічному тлумаченні власне поняття “потенціал” та “ресурсний потенціал” як понять узагальнюючих.

У першому науковому вжитку поняття “потенціал” стало використовуватися в кінці 70-х – початку 80 років ХХ століття. Саме в цей період з'явилося багато публікацій, автори яких розглядали різні аспекти даного поняття.

Так, у словнику іноземних слів під редакцією О.С.Мельничука [12, с. 207] наведено наступне, широко розповсюджене в той час тлумачення терміну “потенціал (потенціал від латинського *potentia* – “сила”): “... можливість, сили, запаси, способи, які можуть бути використані...” У той же час в етимологічному словнику під редакцією Н.М.Шанського вказується на походження слова “потенційний” як запозиченого у ХІХ столітті із французької мови, де *potentiel* від латинського *potentialis* – похідне від *potens*, буквально “що може бути” [95].

Отже, потенціал це не лише і не просто показник, який відображає стан об'єкта, а й, що особливо важливо, одночасно сутність методологічних основ багатьох реальних процесів і явищ. Таке поєднання дає можливість адекватно відображати не лише ту чи іншу ситуацію, ті чи інші відносини, а й процеси і

тенденції їхнього розвитку, а отже ефективного функціонування економічної системи.

Разом з тим значна частина науковців як основні елементи досліджуваного поняття виділяє наявність ресурсної складової і потенційну можливість її використання. Стверджується, що ресурсний потенціал, як поняття, пов'язаний з формуванням та використанням ресурсів. З погляду О.С.Віханського, “процес формування і мобілізації ресурсів починається з того, що механізм використання ресурсного потенціалу організації приводиться у відповідність із наявною стратегією. Для цього вище керівництво повинно привести характер і напрям діяльності функціональних підрозділів у відповідність із завданнями реалізації стратегії [12, с.210].

А.Г.Фонотов вважає ресурсом суспільного виробництва “такий фактор, на використання якого у межах виробничого циклу поширюється хоча б одне із таких обмежень: порівнянність обсягу потреби у цьому факторі з обсягом його запасів, що фактично перебуває у розпорядженні господарської системи. Інтенсивність використання такого фактору залежить від обсягу його запасів, від видатків на поповнення та розширення запасів, на залучення цього фактору до господарського обороту [87, с. 37]. У широкому розумінні поняття “ресурс” трактується як вказувалось вище, не лише як “засоби” і “запаси”, а й як “можливості [12, с.210].

При цьому у трактуванні потенціалу найбільш чітко виділяються дві “ресурсні” позиції. Перша – потенціал являє собою сукупність ресурсів без урахування їх взаємозв'язків і участі у процесі виробництва. Так, Л.І.Абалкін вважає, що потенціал є узагальнююча характеристика ресурсів [12, с. 210]. Як “кількість і якість ресурсів, що знаходяться в розпорядженні тієї чи іншої господарської системи” розуміє потенціал підприємства І.І.Лукінов [12, с. 210].

На думку А.Г.Фонотова “ресурсний потенціал являє собою сукупність запасів і пов'язаний насамперед із характеристикою джерел ресурсів. Категорія ресурсного потенціалу потрібна для оцінки можливостей майбутнього періоду,

тому що це враховує спрямування, розширення, поповнення і відтворення джерел ресурсів [87, с. 39].

Дещо схожої думки дотримуються і О. Васюренко та І. Федосік. Так на їх думку ресурсний потенціал комерційного банку – це сукупність усіх фінансових коштів банку, які заходяться в безпосередньому його розпорядженні, і ресурсів, які можуть бути залучені банками внаслідок проведення ефективної повномасштабної банківської діяльності, прибутку або збитку, проведення активних операцій [18, с.58]. Таким чином різниця в поняттях «ресурси комерційного банку» і «ресурсний потенціал» полягає в часовому характері управління фінансовими ресурсами [12, с.211].

М.І. Савлук зазначає, що ресурсний потенціал банку – це потенційні можливості його формувати свої ресурси [21, с. 13]. Позичковий капітал банківської системи – це величина нової грошової маси, яку банки можуть випустити в обіг через надання нових позик підприємствам і компаніям, а також фізичним особам [12, с.211].

Група дослідників під керівництвом А.О. Єпіфанова пропонують таке визначення: ресурсний потенціал банку – це сукупність власних, залучених та позичкових коштів банку, що перебувають у безпосередньому його розпорядженні і використовуються на його розсуд для здійснення банківської діяльності [48]. Таким чином, ресурсний потенціал включає в себе компоненти власного, залученого та позичкового капіталу, які він може придбавати на фінансовому ринку та використовувати для проведення як активних, так і пасивних операцій [95].

Отже, при визначенні поняття ресурсного потенціалу слід виходити із трактування, згідно якого потенціал, в найбільш загальному вигляді – це запаси, джерела, що є в наявності і які можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної мети.

До основних характеристик поняття “ресурсний потенціал” відносять сукупні силові можливості господарської системи чи суб’єкта господарювання. Ці можливості можуть бути реалізовані тільки за наявності ресурсів. Таким

чином, ресурсний потенціал - це певна сукупність ресурсів, що володіють дійовими, конкретними, вивченими можливостями, які можуть використовуватися в суспільному виробництві чи окремим суб'єктам господарювання.

Ресурсний потенціал являє собою складну, динамічну, ієрархічну і за характером взаємозв'язків стохастичну систему. Виходячи із системного підходу, можна виділити структурні елементи ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання. Кожний структурний елемент системи може розглядатися і як самостійна система і як підсистема в рамках іншої системи більш високого порядку.

Переважає більшість науковців до елементів ресурсного потенціалу включають матеріальні, трудові, технічні (технологічні) та фінансові ресурси. У сучасних умовах до елементів ресурсного потенціалу відносять також інформаційні, просторові, ресурси організаційної структури системи управління.

В ієрархічній структурі ресурсного потенціалу першорядна роль належить фінансовим ресурсам, оскільки від наявності чи відсутності їх залежить можливість здійснення діяльності господарського суб'єкта, зокрема комерційного банку в повному обсязі. Усі інші види ресурсів, необхідні для діяльності підприємства (і банку також), може бути придбано при достатньому обсязі фінансових ресурсів [12, с.210].

Науково обґрунтоване трактування поняття “ресурсний потенціал банку” буде сприяти успішній оцінці наявних і потенційних можливостей у сфері надання банківських послуг; адекватному аналізу наявності факторів, необхідних для здійснення повномасштабної банківської діяльності та забезпечення комерційних банків певними видами ресурсів (обсягу їх, джерел формування й поповнення, можливості використання, доступності та раціональності одержання)[12, с. 211].

Те, що і банківські ресурси, і ресурсний потенціал комерційних банків – це результат функціонування банківської системи і економіки країни в цілому й

воднораз умова його продовження пояснює, чому багато з дослідників вважає достатнім використовувати лише поняття “банківські ресурси”.

Банківські ресурси становлять тільки частину ресурсного потенціалу банку, точніше, частину спожитої частки ресурсного потенціалу, і в цьому полягає взаємозв’язок між ними.

Водночас при всій невіддільності категорій “банківські ресурси” і “ресурсний потенціал” між ними існують суттєві відмінності з огляду на їхню сутність, структуру та джерела. Якщо банківські ресурси обмежуються сумою окремих їхніх видів, то ресурсний потенціал банку – це передумова продовження руху і його динаміки не лише за рахунок наявних ресурсів, а й невикористаних можливостей. Відтак, якщо банківські ресурси посідають певне місце на траєкторії руху, то ресурсний потенціал – подальший напрям такого руху [48].

За своєю суттю ресурсний потенціал визначається не просто сукупністю банківських ресурсів і можливостей їх формування, а їхньою органічною єдністю. Запорукою ефективності формування та використання ресурсного потенціалу банку є якість відповідних управлінських рішень.

Отже, під терміном “ресурсний потенціал” комерційного банку пропонується розуміти організаційну єдність сукупності ресурсів комерційного банку, що перебувають у його розпорядженні та потенційних можливостей їхнього залучення і запозичення внаслідок проведення ефективної банківської діяльності. У цьому разі під ефективною діяльністю банку треба розуміти таку діяльність, унаслідок якої збільшується коло клієнтів і якість послуг, наданих комерційним банком, зростає його прибуток та забезпечується оптимальне поєднання ліквідності та дохідності банківських операцій.

Можна сказати, що існує два компоненти змісту ресурсного потенціалу комерційних банків:

- 1) об’єктивний – це сукупність банківських ресурсів, залучених і не залучених з яких-небудь причин в банківську діяльність і які мають реальну можливість брати в ній участь;

2) суб'єктивний – здібності працівників банку, колективу до мобілізації ресурсів комерційного банку і створення максимального обсягу банківських продуктів і послуг і здібності управлінського апарату до оптимального використання наявних ресурсів [48].

Крім того варто відмітити і роль факторів, які впливають на ресурсний потенціал банківської установи, зокрема вплив факторів макро, мікро та мезо рівня (Дод. А, Б, В).

Загалом же, ресурсний потенціал залежить від грошово-кредитної політики центрального банку, від структурних коливань у доходах фізичних та юридичних осіб, від можливостей банку купувати і перекуповувати ресурси на грошовому ринку, достатності капіталу банку, а також від якості активів. За рахунок ресурсного потенціалу реалізуються можливості банку відносно масштабів діяльності, тобто одержання переважної частини прибутків, а також гарантійні можливості з приводу захисту клієнтів банку.

Для того, щоб сформулювати уточнене поняття функціональної достатності ресурсного потенціалу банку, розглянемо структуру фінансових ресурсів комерційних банків та напрями їх розміщення та використання (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Загальна структура ресурсів банківської системи України [61, с.37].

Рік	Показник					
	Власний капітал, млн. грн.	Питома вага, %	Зобов'язання, млн. грн.	Питома вага, %	Усього пасивів, млн. грн.	Питома вага, %
2006	42566	12,5	297613	87,5	340179	100
2007	69578	11,6	529818	88,4	599396	100
2008	119263	19,9	806823	80,1	926086	100
2009	115175	13,1	765127	86,9	880302	100
2010	137725	14,6	804363	85,4	942088	100
2011	155487	14,7	898793	85,3	1054280	100

Як видно з даної таблиці, основою фінансових ресурсів банків є зобов'язання. Варто зазначити, що протягом аналізованого періоду питома вага зобов'язань у загальній структурі пасивів коливалася на рівні 85-87%. Як негативний наслідок, слід відзначити зменшення питомої ваги власного капіталу із 19,9 % у 2008р. до 14,7 % у 2011р., що говорить про проблему капіталізації банківської системи.

Таким чином, завдання забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу на сьогодні є досить актуальним. З огляду на це, необхідно створити умови для подальшого розвитку банківської системи, щоб вона забезпечувала потреби економіки в ресурсах. А тому, розгляд основних поглядів науковців стосовно ресурсів банківської установи дозволяє виділити основні системоутворюючі складові процесу забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку (рис. 1.2).

До основних завдань процесу забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку слід віднести:

- формування власних ресурсів в обсягах, що забезпечують розвиток банку;
- забезпечення ефективного використання накопиченої частини капіталу банку;
- постійне узгодження обсягів, часових і вартісних характеристик пасивних операцій з поточними і прогнозованими активними операціями за допомогою контролю динаміки руху депозитних коштів, що найбільшою мірою сприяють забезпеченню відповідної ліквідності балансу;
- підтримання резерву вільних грошей на мінімальному рівні;
- використання джерел, що дають змогу мінімізувати витрати на залучення коштів;
- оптимізацію процентних ставок за депозитами і ощадними вкладками залежно від строків та інших характеристик;
- забезпечення раціонального співвідношення між джерелами банківських ресурсів та підтримку оптимальної структури джерел коштів;

- оцінку індикаторів ринкової позиції банківської установи відносно достатності ресурсного потенціалу;
- аналіз та прогнозування показників функціональної достатності ресурсного потенціалу банківської установи [48].

Рис 1.2. Процес забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку [48].

Доцільно виділити функції, які притаманні процесу забезпечення достатності ресурсного потенціалу банку.

Перша з них - функція забезпечення (ресурсоутворювальна), що пов'язана з формуванням ресурсного потенціалу за рахунок зовнішніх і внутрішніх джерел і передбачає, що банківська установа повинна повністю забезпечити свою діяльність ресурсами для виконання активних операцій, отримання максимального прибутку і підтримки фінансової стійкості.

Друга - розподільча функція, що пов'язана з процесом використання банківського ресурсного потенціалу і тісно взаємодіє з функцією ресурсоутворювальною. Розподільчі відносини впливають на процес забезпечення ліквідності банку і, відповідно, підтримання належного рівня його фінансової стійкості на ринку; на забезпечення максимальної дохідності банківських операцій, що є необхідною умовою прибуткового господарювання комерційного банку як підприємства.

Третя - контрольна функція, що пов'язана із застосуванням відповідних показників, які визначають достатність ресурсного потенціалу щодо його формування та використання. Контрольна функція реалізується через оцінку фінансових показників достатності ресурсного потенціалу банку, які впливають на ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість банківської установи [48].

Таким чином, для забезпечення конкурентоспроможності банківської системи необхідною умовою повинно бути досягнення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку на основі її визначення на етапах формування, управління процесом розміщення та прогнозування. При цьому при визначенні функціональної достатності ресурсного потенціалу необхідно враховувати завдання й функції, які вона повинна виконувати з метою забезпечення фінансової стійкості на конкурентоспроможності банківської системи.

Висновки до розділу 1

1. Проведене дослідження теоретичної основи поняття “банківські ресурси” в зарубіжній і вітчизняній літературі показало, що зарубіжними економістами, а також деякими вітчизняними вченими це поняття не розглядається як об’єкт самостійного аналізу. Основні джерела коштів вказуються зарубіжними авторами при розгляді пасиву балансу, а також при розгляді формування ресурсів банку при здійсненні ними пасивних операцій і мають прикладне, а не теоретичне значення. Аналіз основних підходів вітчизняних і зарубіжних авторів дозволив сформулювати найповніше визначення ресурсів комерційного банку, а саме - це власні кошти банку (власний капітал), а також кошти, залучені та запозичені на фінансовому ринку, які використовуються для здійснення активних операцій та надання послуг з метою отримання прибутку.

2. На основі узагальнення різних підходів щодо класифікації банківських ресурсів запропонована їх класифікація за такими критеріями: за характером управління, їх стабільністю, за типом контрагентів, за дохідністю, валютою формування, за типом ринку, за джерелами утворення.

3. Сукупність ресурсів комерційного банку створює основу формування його ресурсного потенціалу, оскільки система ресурсів більшою мірою належить до опису потоків ресурсів, що використовуються у процесі діяльності, тоді як ресурсний потенціал передбачає насамперед можливість отримання джерел ресурсів, їхнього розвитку.

4. Ресурсний потенціал комерційних банків включає два компоненти:

- об’єктивний – це сукупність банківських ресурсів, залучених і не залучених з яких-небудь причин в банківську діяльність і які мають реальну можливість брати в ній участь;

- суб’єктивний – здібності працівників банку, колективу до мобілізації ресурсів комерційного банку і створення максимального обсягу банківських продуктів і послуг і здібності управлінського апарату до оптимального використання наявних ресурсів.

РОЗДІЛ 2

ДЮЧА ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

2.1. Аналіз власного капіталу банку, його склад та структура

Кожний аспект банківської діяльності прямо чи опосередковано пов'язаний з наявністю власного капіталу та його вартістю. При оцінці надійності і безпеки конкретного банку власний капітал є одним із ключових факторів. Достатня величина капіталу банку сприяє його стабільному функціонуванню і нейтралізації різноманітних ризиків, яким він підпадає в процесі цього функціонування. Власний капітал поглинає можливі втрати і тим самим створює основу для підтримки довіри до банку з боку вкладників. Власні кошти також в кінцевому підсумку визначають кредитоспроможність банку.

Вартість і величина власного капіталу впливають на конкурентну позицію банку. Якщо банк відчуває нестачу власного капіталу, чи вартість його капіталу занадто висока, банк ризикує поступитися конкурентам.

Аналізуючи формування власного капіталу комерційних банків України, необхідно розглянути його структуру (рис. 2.1).

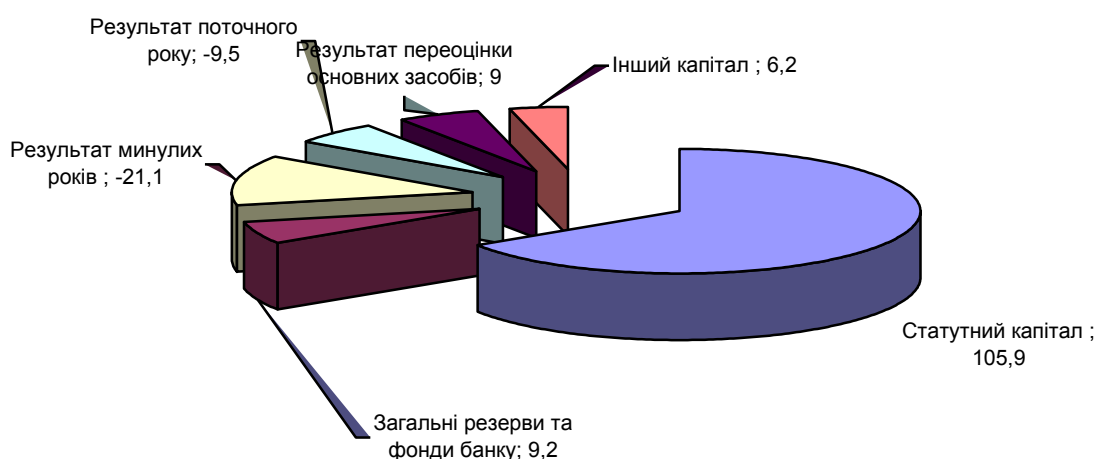

Рис. 2.1. Структура власного капіталу банківських установ України на 01.01.2012р. [30, с. 62].

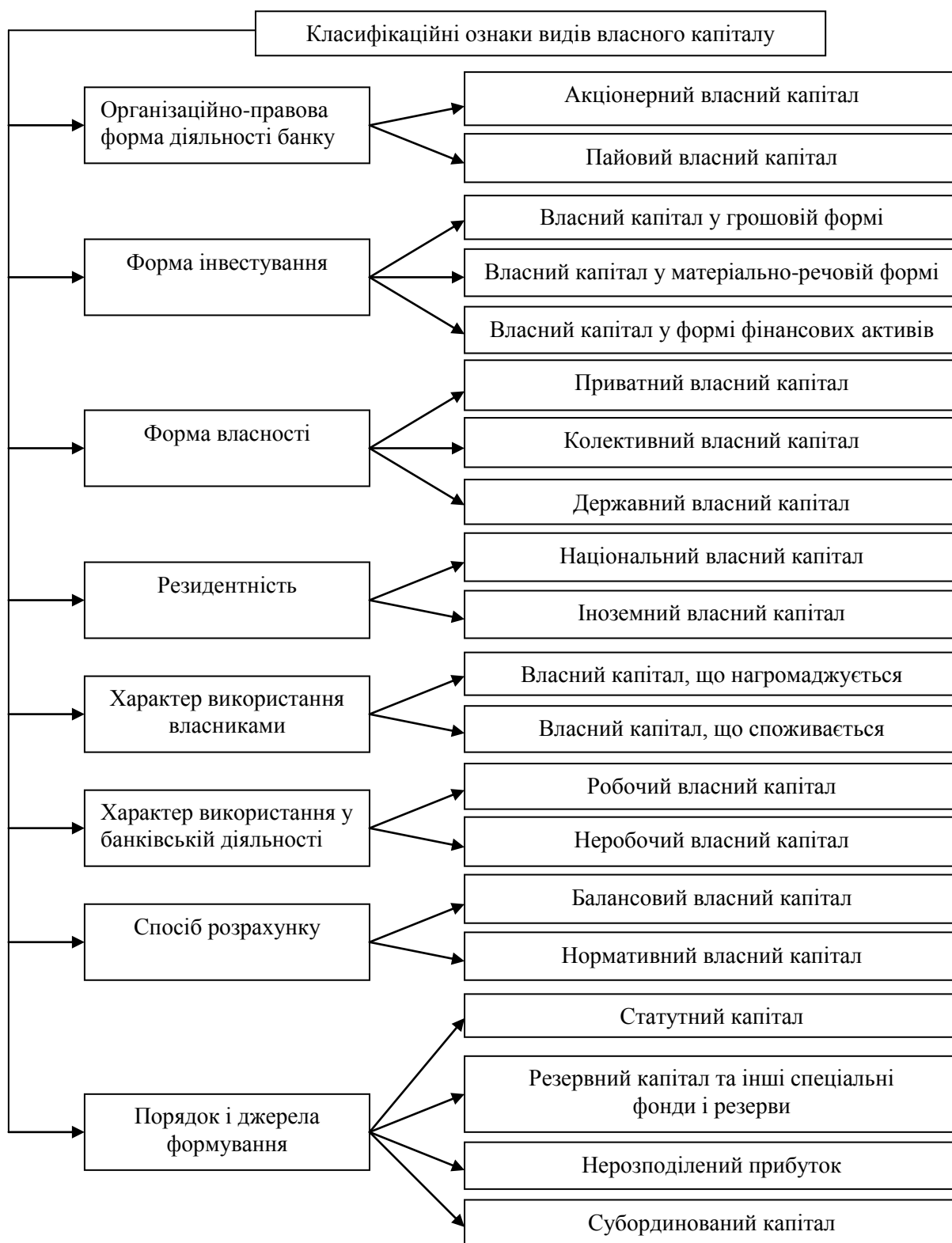
Із наведених даних можна зробити висновок, що особливістю банків України є значна частка статутного капіталу в структурі власного капіталу, яка на 01.01.2011р. становила 105,9 %. Досвід банківських систем економічно розвинутих країн свідчить, що у кращому становищі перебувають банки, в яких співвідношення статутного капіталу до власних коштів не перевищує 50%.

Краще зрозуміти механізм формування власного капіталу дає змогу його класифікація за різними ознаками (рис. 2.2).

Одним з найважливіших критеріїв класифікації є спосіб розрахунку капіталу та джерела його формування. Залежно від способу розрахунку виокремлюють балансовий та регулятивний капітал. Балансовий капітал визначається як різниця між балансовою вартістю активів і зобов'язань банку, а регулятивний капітал – як показник, в основу якого покладено балансовий капітал з відповідним коригуванням на різноманітні балансові статті, що характеризують ризики банківської діяльності, які можуть призвести до втрати капіталу. Формула обчислення регулятивного капіталу постійно переглядається і коригується НБУ.

Балансовий капітал банку достатньо прозорий. Він складається із суми сплаченого статутного капіталу, нерозподілених прибутків минулих років та загальних банківських фондів, що сформовані за рахунок прибутку, а також коригується на результат поточної діяльності (прибуток чи збиток). Динаміка балансового капіталу дає можливість оцінки банківської установи з точки зору її фінансового стану та забезпеченості активів банку власним капіталом.

Поняття «регулятивний капітал» є результатом розробки у 80 –х роках ХХ ст.. Базельським комітетом концепції управління ризиками з метою зовнішнього нагляду за банківськими ризиками й обов'язковою звітністю банків.

**Рис. 2.2. Класифікація видів власного капіталу
комерційного банку [3, с.126].**

Згідно з цією концепцією регулятивний капітал оцінюється як власний капітал, який банківська установа повинна мати у своєму розпорядженні при

здійсненні операцій та наданні послуг, з огляду на вимогу регулюючого органу. Згідно з цією концепцією регулятивний капітал оцінюється як власний капітал, який банківська установа повинна мати у своєму розпорядженні при здійсненні операцій та наданні послуг, з огляду на вимогу регулюючого органу. Методика визначення і розрахунку величини регулятивного капіталу базується на засадах, розроблених Базельським комітетом у 1988 році (відомих як Базель 1). Їх взято за основу Національним банком України в Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. У цьому нормативному документі зокрема зазначено «Регулятивний капітал є одним із найважливіших показників діяльності банку, основним його призначенням є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладників, фінансової стійкості й стабільності діяльності банків. Банки з метою визначення реального розміру капіталу з урахуванням ризиків у своїй діяльності зобов'язані постійно проводити оцінку своїх активів і позабалансових зобов'язань (здійснювати їх класифікацію визначати сумнівні та безнадійні борги щодо погашення); здійснювати відповідні коригування їхньої вартості шляхом формування резервів для покриття очікуваних (можливих) збитків за зобов'язаннями контрагентів. Регулятивний капітал банку складається з основного капіталу (1-й рівень) та додаткового капіталу (2-й рівень). При цьому основний капітал вважається більш незмінним, що не підлягає передаванню чи перерозподілу, та повинен повністю покривати поточні збитки; додатковий капітал має менш постійний характер – його розмір піддається змінам» [22, с.137].

З метою визначення величини регулятивного капіталу загальний власний банківський капітал 1-го та 2-го рівнів збільшується додатково на розмір субординованого боргу та зменшується на: вартість акцій, інших цінних паперів у торговому портфелі банку й портфелі банку на продаж, вкладень у капітал асоційованих та дочірніх установ, на суми інших операцій. При цьому на розмір додаткового капіталу накладається обмеження – не більше, ніж 100% основного капіталу.

Власне кажучи, регулятивний капітал є сукупністю різноманітних балансових статей, що характеризують ризики банківської діяльності та можуть призвести до втрати власного капіталу. Тому розрахована величина регулятивного капіталу банку дає реальну оцінку розміру власного капіталу, орієнтовану на можливі втрати за ризиковими операціями банку. Саме це й зумовило використання регулятивного капіталу банками для розрахунку економічних нормативів, показників ефективності діяльності, оцінювання стабільності та надійності, а також центральним банком з метою контролю за дотриманням встановлених нормативів [26, с.77].

Співвідношення балансового і регулятивного капіталу банківської системи України наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Балансовий та регулятивний капітал банківської системи України [61, с.3]

Показники	01.01 2005	01.01 2006	01.01 2007	01.01 2008	01.01. 2009	01.01. .2010	01.01. 2011	01.01. 2012
Балансовий капітал банків, млн. грн.	18421	25451	42566	69578	119263	115175	137725	155487
Регулятивний капітал банків, млн. грн.	18188	26373	41148	72265	123066	135802	160897	178454
Частка регулятивного капіталу у балансовому капіталі банків, %	98,7	103,6	96,7	103,9	103,2	117,9	116,8	114,8

Як свідчать дані таблиці, частка регулятивного капіталу в балансовому капіталі системи банків коливається, але спостерігається тенденція до її збільшення. Так, лише у 2004 та 2006р. вона була меншою за 100 % (98,7 та 96,7 % відповідно), на кінець 2008 року становила 103,2 %. Перевищення розмірів регулятивного капіталу над балансовим капіталом у 2005р. і 2007-

2011рр. можна пояснити тим, що величина першого охоплює не лише балансовий капітал, а й субординований борг і залежить також від якості активів банку. Серед факторів, які негативно вплинули на нормативний капітал, – несформовані резерви під кредитні ризики та зменшення фінансового результату банків. Високі темпи зростання нормативного капіталу певною мірою зумовлені ліквідацією окремих банків, які мали від’ємний капітал.

Звернемося докладніше до порядку і джерел формування власного капіталу, виходячи з яких розрізняють: сплачений зареєстрований статутний капітал; загальні резерви, резервний фонд та інші фонди банку; нерозподілений прибуток; інший капітал.

Динаміку структури власного капіталу відображено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Склад і структура власного капіталу банків України [30, с.62]

Показники	01.01.2008		01.01.2009		01.01.2010		01.01.2011	
	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
Власний капітал – усього у тому числі:	69578	100	119263	100	115175	100	137725	100
статутний капітал	42872,6	61,6	82454,2	69,1	119189	103,5	145857	105,9
резервний капітал	7016,2	10,1	10696,5	9,0	15712,3	14,9	12670	9,2
результат минулих років	1666,8	2,4	1554,0	1,3	661,7	0,6	413,2	0,3
результат поточного року	6619,7	9,5	7304,4	6,1	-38450	-33,4	-13027	-9,5
результати переоцінки	8185,5	11,8	906,4	0,8	9847,9	8,7	12395,3	9,0
Інший капітал	3217,2	4,6	16347,5	13,7	1255,9	5,7	8538,9	6,2

Як свідчать дані таблиці, основну частку власного капіталу банків за джерелами формування складає статутний капітал і на 1.01.2011 року становить 105,9 % власного капіталу. Упродовж чотирьох років відстежується чітка тенденція до збільшення абсолютної суми як статутного, так і власного

капіталу банківської системи: на 102984 млн. грн.. або у 3,4 рази та на 68147 млн. грн. або у 2 рази.

Важливість статутного капіталу для банку підтверджується тим, що загалом позитивна динаміка капіталу українських банків переважно забезпечувалася завдяки такій його складовій, як статутний капітал (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Динаміка власного та статутного капіталу [61, с.37].

Сукупний статутний капітал банківської системи за станом на початок 2012 року сформовано більш як на половину зі статутного капіталу групи найбільших банків, тоді як частка участі у цьому процесі великих, середніх і малих банків коливається в межах 9-16%.

Пріоритетним напрямом зростання для більшості комерційних банків є капіталізація за рахунок нарощування статутного капіталу. Переваги статутного капіталу полягають в тому, що він залучається на безповоротній основі і йому властива постійність, стабільність, а дивідендні виплати власникам банку не фіксовані. Недоліки його пов'язані з високими, у порівнянні із залученими коштами, витратами на його утворення, а також з потенційною загрозою втрати контролю над діяльністю банку. Збільшення власного капіталу за рахунок розширення кола власників веде до збільшення кількості осіб, що претендують на право участі в діяльності банку пропорційно своїй частці у статутному капіталі і інтереси яких важко оптимізувати. Крім того, процедура формування статутного капіталу банку специфічна: банк не може приймати в оплату капіталу цінні папери, матеріальні і нематеріальні активи. Учасниками банку не

можуть бути органи державного управління, підприємства, які фінансують вклад до статутного капіталу банку за рахунок позичених коштів, а також підприємства і фізичні особи, що не підтвердили свою фінансову стійкість і джерела походження коштів, що вносяться до статутного капіталу [37, с.38].

Процедурні труднощі збільшення статутного капіталу сприяють зміні стратегії зовнішнього капіталотворення, роблячи пріоритетним збільшення власного капіталу за рахунок залучення коштів вкладників, які фінансують потреби банку на принципово нових умовах: не набуваючи права власності, грошові кошти розміщуються на довгостроковій (інколи безстроковій) основі в обмін на постійність доходу.

Випускаючи субординовані зобов'язання, банк одержує можливість збільшення капітальної бази, що супроводжується збільшенням частки довгострокового залученого капіталу і не приводить до зростання кількості власників. Крім того окремі інструменти довгострокового залучення дають банку додаткові шляхи формування статутного капіталу в обхід установлених обмежень, особливо в частині структури коштів, що надходять в оплату акцій.

Взагалі значення і особливості формування субординованих зобов'язань в науковій літературі мало досліджено. Найбільшої уваги цьому питанню приділяють К.Раєвський та М.Алексеєнко [3, с.18-20]. Вони відзначають, зокрема, такі переваги та недоліки залучення коштів на умовах субординованого боргу порівняно з іншими методами залучення капіталу:

- субординовані зобов'язання менш ризиковані, ніж, наприклад, акції банку, оскільки мають нижчий рівень дохідності та є дешевшим (порівняно з емісією акцій) джерелом формування банківського капіталу;

- відсотки за субординованим боргом сплачуються за рахунок збільшення валових витрат;

- боргові зобов'язання не надають їх власникам права на управління банком, тобто перед акціонерами не виникає загрози втрати контролю за банком;

- механізм залучення грошових коштів на умовах субординованого боргу простіший, ніж застосований, наприклад, у разі емісії акцій;
- формування капіталу шляхом емісії субординованих зобов'язань сприяє підвищенню прибутковості акцій;
- залучення коштів на умовах субординованого боргу є прийнятнішим з огляду на економічні труднощі з розміщення акцій, оскільки їх придбання можливе лише за рахунок власних коштів акціонерів.

Водночас залучення коштів на умовах субординованого боргу має і деякі недоліки:

- не всі банки можуть сповна користуватися зазначеним джерелом капіталу, адже воно поповнюється лише за наявності довіри інвесторів до країни та до конкретного банку;
- залучення коштів на умовах субординованого боргу впливає на співвідношення власного та залученого й позиченого капіталів, що може справляти негативний вплив на фінансову стійкість банку [29, с.78].

Згідно із Законом України “Про банки і банківську діяльність” регулятивний капітал складається з основного та додаткового. У свою чергу, додатковий капітал, який не повинен бути більший за основний, включає в себе, зокрема, гібридні капітальні інструменти та субординований борг. Максимальна сума субординованого строкового боргу обмежується 50 відсотками суми елементів основного капіталу [1, с.7].

Стикаючись з проблемами відсутності у потенційних інвесторів грошових коштів, необхідних для оплати частки у статутному капіталі, банк випускає облігації з умовою їх конвертації в момент погашення в акції. Хоча конвертація облігацій в акції допускається банківським законодавством, однак на практиці зустрічається рідко; основною причиною цього є високий рівень витрат, пов'язаних з необхідністю сплати податку на операції з цінними паперами двічі: один раз в момент випуску облігацій, другий – в момент випуску акцій.

Основу субординованих зобов'язань, на наш погляд, повинні складати банківські облігації. Основними перевагами такої форми мобілізації власних

коштів комерційних банків є: простіша процедура реєстрації випуску боргових зобов'язань (облігацій) порівняно з процедурою реєстрації майнових зобов'язань (акцій); гарантована дохідність довгострокових зобов'язань банку, тоді як дивіденди за акціями залежать від динаміки банківського прибутку; утримання на попередньому рівні контролю за банком як акціонерним товариством через не розпорошення акцій серед багатьох власників; ширші права у власників облігацій щодо доходів і активів банку порівно з власниками акцій [33, с.21].

Однак нині банки доволі неохоче використовують даний інструмент фінансування своєї діяльності. Це пояснюється, по-перше, тим, що механізм емісії таких цінних паперів є ускладненим; по-друге, нерозвиненість вітчизняного фондового ринку може призвести до провалу емісії. Все ж таки у перспективі випуск довгострокових облігацій можна вважати досить ефективним способом формування власного капіталу комерційними банками. Що ж до стійкості даного виду зобов'язань, то її можна забезпечити шляхом рефінансування облігацій, за якими закінчується строк позики за рахунок нового випуску. У такому разі емісія облігаційних позик може виявитися доволі стійкою частиною додаткового капіталу в загальній сумі власних ресурсів комерційного банку та стати вагомим джерелом нарощування останніх.

У цілому переваги і недоліки джерел зовнішнього капіталотворення відображені в табл. 2.3.

Враховуючи складності зовнішньої капіталізації, банки приділяють значну увагу збільшенню власних коштів за рахунок внутрішніх джерел. Основним внутрішнім джерелом формування власного капіталу є прибуток. Перевага такого способу залучення капіталу полягає у незалежності в коштах від відкритого ринку і виключенню тим самим витрат по розміщенню позик. При розподілі прибутку головним є питання про визначення частки, яка виплачується власникам банку, і частки, яка використовується з метою капіталотворення. На практиці банки намагаються скористатися частиною, яка

може слугувати стимулом для залучення нових акціонерів, тобто сприяє розширенню зовнішніх джерел збільшення власного капіталу.

Таблиця 2.3.

Порівняльна характеристика зовнішніх джерел капіталізації [29, с.80].

Спосіб капіталізації	Переваги	Недоліки
Закрита підписка на акції	Контроль за банком не втрачається. Фінансовий ризик зростає незначною мірою. Можливість уникнення витрат по виготовленню і розміщенню акцій.	Обсяг фінансування обмежений. Висока вартість залучення коштів. Обмеження антимонопольного характеру.
Відкрита підписка на акції	Можлива мобілізація великих коштів на невизначений термін. Фінансовий ризик не зростає.	Може бути втрачений контроль над банком. Висока вартість залучення коштів.
Субординовані позики	Контроль за банком не втрачається. Відносно низька вартість залучення коштів (за винятком конвертованих облігацій).	Фінансовий ризик зростає. Строк повернення строго визначений.

Залучення капіталу за рахунок внутрішніх джерел не тільки є дешевим, але й не несе загрози втрати контролю чинними акціонерами, тобто виключає як звуження їх частки у власності, так і зниження дохідності їх частки у власності, так і зниження дохідності їх акцій.

Недоліком внутрішнього залучення капіталу є те, що прибуток підлягає оподаткуванню і на нього значно впливають зміни в процентних ставках і в економічних умовах, на які банк не може прямо впливати.

Частина прибутку, що залишилась після сплати податку на прибуток, складає основне джерело внутрішнього капіталотворення, що забезпечує розширення діяльності банку. Опора на зростання чистого прибутку в задоволенні своїх потреб у власному капіталі означає, що рішення повинно концентруватися на тому, яка частина одержаного прибутку повинна

реінвестуватися в діяльність банку, а яка – виплачуватися акціонерам у формі дивідендів.

Величина реінвестованого прибутку важлива для управління банком. Встановлена на занадто низькому рівні (тобто коли занадто висока частка дивідендів), вона веде до повільного зростання внутрішніх джерел капіталу, збільшуючи тим самим ризик банкрутства і стимулюючи збільшення обсягу активів банку, що приносять дохід. Занадто висока її частка (тобто низька частка дивідендів) може призвести до зниження величини виплат акціонерам, що за інших рівних умов буде зменшувати ринкову вартість акцій банку [54, с.21].

Основні напрями реінвестування прибутку визначаються банком самостійно відповідно до внутрішніх нормативних документів, що регламентують процедуру розподілу прибутку. Однак окремі напрями використання прибутку регламентуються законодавством та нормативними документами НБУ. Насамперед це стосується формування резервного фонду банку [59, с.3].

Кошти резервного фонду, сформованого за рахунок прибутку банку, можуть використовуватися на покриття збитків, виникнення яких не можна було заздалегідь передбачити і списати за рахунок витрат та проведення інших платежів, що згідно з чинним законодавством, повинні здійснюватися за рахунок цього фонду (зокрема, це виплата дивідендів за привілейованими акціями у випадку недостатності прибутку). Крім того, резервний фонд використовується і для відшкодування понесених збитків за тими чи іншими банківськими операціями у випадку неможливості їх покриття коштами спеціального фонду [59, с.4].

У кожній частині залученого банком ресурсу міститься потенційне джерело кредиту, яке реалізується при видачі позик. У разі недостатності чи відсутності резервного капіталу банк буде вимушений відносно більшу частину залучених ресурсів використовувати для покриття поточних ризиків, що знижуватиме його фінансову стійкість, а звідси і конкурентоспроможність.

Загалом же банківські резерви виступають важливим інструментом нівелювання негативного впливу зовнішнього середовища та забезпечення безперервної банківської діяльності [26, с.78].

До початку 2004 року співвідношення резервного капіталу з регулятивним і статутним капіталом майже не змінювалося. Проте стрімке зростання даного показника на початок 2012 року зумовлено збільшенням резервного капіталу українських банків внаслідок негативних показників банківського сектора у зв'язку з економічною кризою. Аналіз структури капіталу українських банків свідчить, що формування загальних резервів значною мірою залежить від розміру банку. Таку ситуацію не можна назвати позитивною, адже невеликі банківські установи позбавляються можливості ефективно реагувати на динаміку ринкового середовища, ризикуючи акціонерним капіталом. Водночас для групи великих банків захищеність статутного капіталу за рахунок резервних коштів є значно вищою [26, с.81].

Банки повинні виважено підходити до формування резервного капіталу. Збільшення резервного капіталу приведе до зменшення інших складових власного капіталу – нерозподіленого прибутку тощо, оскільки джерелом формування цих складових є чистий прибуток. Прискорені відрахування можуть суттєво знизити розмір прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів, що негативно впливатиме на вартість акцій і подальший процес формування статутного капіталу банку. Проте і занадто низькі розміри відрахувань від прибутку збільшать термін формування резервного капіталу (законодавством не обмежується в часі) і негативно впливатимуть на фінансову стійкість банку.

У зв'язку зі стрімким приростом активів, що значно випереджає зростання капіталу доцільно створювати спеціальні резерви під активні операції, які будуть виступати безпосереднім амортизатором можливих коливань якості активів (рис. 2.4).

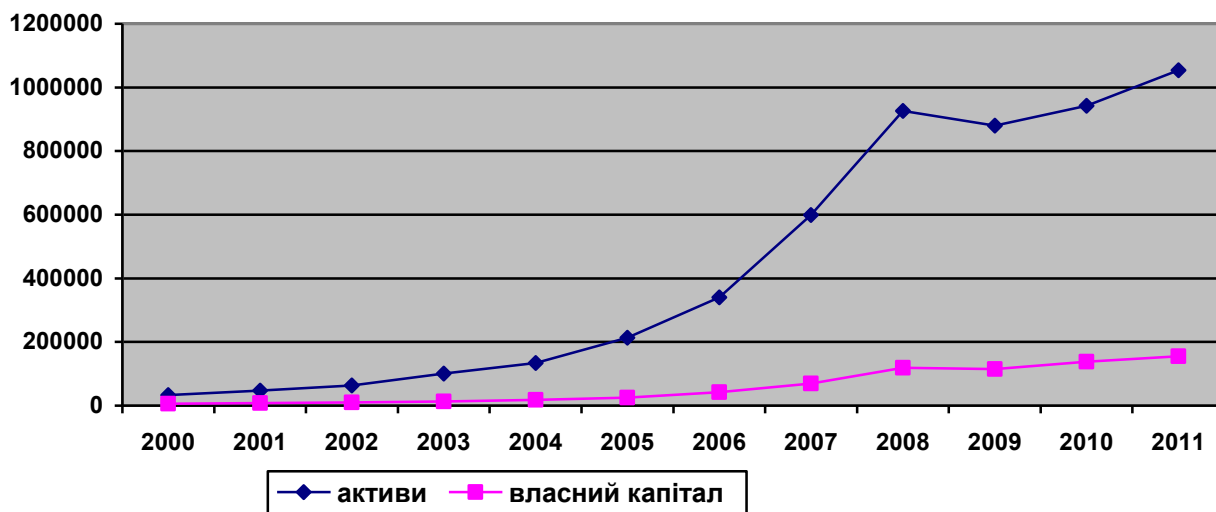

Рис. 2.4. Динаміка зростання активів та власного капіталу банківської системи за 2000-2011 роки [61, с.37].

Значне перевищення темпів зростання активів банків України порівняно з темпами зростання їхнього капіталу, підвищення з боку НБУ нормативу адекватності капіталу перетворили проблему капіталізації банків, яка раніше мала адміністративний характер, на економічну проблему.

За умови фінансової кризи банки більшою мірою нарощували власний капітал шляхом збільшення внесків у статутний капітал. Це дає підстави оцінювати управління власним капіталом як неефективне і свідчить про недостатній рівень наявних резервів (на 01.01.2011 р. загальні резерви та фонди – 8,9% від їх власного капіталу) та недостатність коштів для розвитку банків і стимулювання їх працівників (знову ж таки на 01.01.2011 р. результати минулих років, результати поточного року мали від’ємні значення, лише результати звітного року, що очікуються затвердити – 0,3%) [16, с. 24].

З процесом внутрішнього капіталотворення пов’язано формування додаткового джерела власного капіталу, у вигляді фонду переоцінки основних засобів, що належать банку. Необхідність переоцінки вкладень банку в основні засоби пов’язана з тим, що їх вартість змінюється протягом всього терміну служби від моменту придбання до моменту вибуття. Однак ринкова вартість одних основних засобів під впливом інфляційних процесів постійно збільшується, а інших – внаслідок особливостей нарахування зносу і тривалості

строку експлуатації, навпаки, зменшується. Ринкова вартість майна банку має важливе значення для учасників банку, тому що набуваючи право власності в статутному капіталі банку, вони одночасно одержують і право на частину майна банку після його ліквідації. З цієї точки зору збільшення фонду переоцінки основних засобів показує, на скільки збільшилась частка учасників банку в його майні [28, с.16].

Однак в частині використання внутрішніх джерел капіталізації банку необхідно пам'ятати, що нарощуючи фонди, комерційний банк відволікає певну частину прибутку, скорочуючи тим самим дивідендний дохід. Особливих обмежень (крім згаданих) для формування фондів немає, але при оцінці оптимальності структури фондів необхідно звернути увагу на величину фондів споживання і економічного стимулювання. Фонди, які є джерелом кредитів (позичок) співробітникам банку, фонди економічного стимулювання, а також інші фонди, в результаті використання яких відбувається зменшення величини майна банку прямо чи опосередковано, не включаються в розрахунок власних коштів (капіталу).

Рекапіталізація за рахунок прибутку може спричиняти ситуацію, що комерційні банки з року в рік не оголошують виплати дивідендів. В підсумку це веде, по-перше, до того, що акціонери можуть бути розчаровані і підуть з банку; по-друге, ринкова ціна капіталу банку прямо залежить від ринкової ціни банківських акцій, курс яких прямо пропорційний виплачуваним дивідендам [55, с.79].

Потреба у власному капіталі різних банків суттєво відрізняється. Маючи рівні стартові умови і можливості росту, не всі банки реалізують їх однаково, орієнтуючись у процесі своєї діяльності на досягнення різних цілей. Крім того потреба у власному капіталі визначаються потребами клієнтів банків, які є різними, в тому числі і по капіталоемності. Чим більші обсяги задоволення таких потреб, тим більшим капіталом повинен володіти банк. Тому структура власного капіталу різних банків неоднорідна за якісним і кількісним змістом.

Таким чином, процес капіталотворення сприяє практичній реалізації функцій власного капіталу і передбачає максимальне використання зовнішніх і внутрішніх джерел формування власного капіталу банку.

2.2. Залучені кошти як джерело ресурсів банку та методи управління ними

Залучені кошти є найбільш значною частиною пасивів банку, яка в кілька разів перевищує його власні кошти. Фактично залучені кошти – це основне джерело формування ресурсів банків, які направлені на проведення активних операцій [3, с.67].

При формуванні залучених і запозичених коштів українські банки повинні раціонально підходити до різних їхніх джерел, оптимізувати їх тим більше, що останні мають різний вплив на фінансову стійкість. Це пояснюється і тим, що ресурси для банку є платними. Тому доцільно залучати саме такий обсяг коштів, який у подальшому можна буде розмістити в активах. Адже значне перевищення банківських ресурсів над кредитно-інвестиційними операціями може призвести до збитковості активних операцій банку, а, отже, і погіршити його фінансову стійкість. Найбільшу питому вагу в залучених ресурсах банку мають депозити.

Депозити (від лат. depositum – річ, віддана на зберігання) – грошові суми чи цінні папери, передані фізичними та юридичними особами банківським установам для зберігання на певних умовах. Розрізняють депозити грошові та у вигляді цінних паперів [40, с.78].

Прийнято виділяти два основні критерії, згідно з якими здійснюється класифікація депозитів:

- суб'єкти депозитних операцій;
- режим здійснення операцій по депозитних рахунках.

В сучасних умовах класифікація депозитів за категоріями вкладників становить значно більший інтерес з точки зору оцінки структури банківського капіталу та прогнозування тенденції її зміни. Так, робота з коштами населення є

однією з найбільш трудомістких і найменш прибуткових у банківській справі, але залучення цих коштів свідчить про авторитет банку. В країнах з соціальною ринковою економікою саме до цих банків уряди висувають найвищі вимоги щодо показників надійності. Головним критерієм, що слугує безпосередньо основою для організації депозитних операцій та забезпечення їх стабільності є, безумовно, режим використання депозитних рахунків.

В залежності від вкладника депозити прийнято підрозділяти на депозити фізичних осіб і депозити юридичних осіб.

З точки зору призначення депозити можна підрозділити на три групи:

- до запитання;
- термінові;
- ощадні [7, с. 98].

Вклади (депозити) до запитання розміщуються у банку на розрахунковому або поточному рахунку клієнта. Вони використовуються для здійснення поточних розрахунків власника рахунку з його партнерами. За вимогою клієнта кошти з розрахункового та поточного рахунків у будь-який час можуть вилучатися. Вклади до запитання є нестабільними, що обмежує можливість їх використання банком для позичкових та інвестиційних операцій, тому власникам поточних рахунків сплачується низький депозитний процент.

У багатьох країнах (наприклад, США, Великобританії, Франції) нарахування процентів закладами до запитання заборонено законодавством. Однак взамін "явного" процента комерційні банки досить часто виплачують власникам депозитів до запитання "прихований" процент, відмовляючись від стягнення плати з клієнта за користування таким рахунком, включаючи послуги щодо інкасації та здійснення розрахункових операцій. У зарубіжній практиці банки ідучи на подібну поступку клієнту, як правило, обумовлюють наперед середній розмір залишку, тобто тієї суми, яка повинна постійно знаходитись на рахунку. При зниженні цієї суми клієнт повинен сплачувати операційні витрати банку на ведення рахунку і обробку кожного чека. В Україні комерційними банками практикується здебільшого виплата незначного процента за

депозитами до запитання, водночас з клієнтів стягується плата за розрахунково-касове обслуговування. Це, однак, не змінює економічної суті режиму користування вказаними рахунками [39, с.67].

Строкові депозити - це грошові кошти приватних осіб, підприємств, установ, організацій, поміщені на зберігання в банк на заздалегідь визначений строк, але, як правило, не менше 1 місяця. Ці депозити, порівняно з поточними вкладками, що мають в основному короткостроковий характер, вносяться на більш тривалі строки.

Головним мотивом, що спонукає власників грошових коштів розміщувати їх на строкові депозити, є отримання за такими рахунками значно вищих процентів, ніж за вкладками до запитання.

Комерційні банки використовують строкові депозити двох основних видів: прості строкові депозити і строкові депозити з попереднім повідомленням про вилучення [7, с.80].

Прості строкові депозити повертаються вкладнику в заздалегідь встановлений день, а до того моменту вони "заблоковані" і банк може повністю розпоряджатись ними. Якщо ж у призначений строк сума депозиту не вилучається власником, вона може бути автоматично трансформована банком у поточний рахунок з відповідним режимом його використання. Процентні виплати за депозитами залежать від строків, на які розміщені кошти. Як правило, за вкладом з більшим строком виплачується більш високий процент. Однак прямий взаємозв'язок між цими параметрами не завжди дотримується банками. Наприклад, у випадку очікування пониження загального рівня процентних ставок, ставки рефінансування центрального банку процент за вкладками з більш тривалими строками може знаходитись на рівні ставок по депозитах з меншими строками [7, с.87].

На відміну від простих строкових вкладів, власникам яких надається право по закінченні обумовленого строку вилучити суму депозиту в будь-який з наступних днів, вкладники, які розмістили свої кошти у депозити з попереднім повідомленням про вилучення, можуть отримати їх назад тільки

після попереднього представлення в банк спеціальної заяви. Строки подачі такої заяви про вилучення вкладу заздалегідь обумовлюються, у відповідності з ними встановлюється величина процентів за вкладом. Якщо клієнт бажає вилучити суму депозиту, то він повинен своєчасно повідомити про це банк відповідно з зазначеним у договорі строком. Банк, враховуючи майбутню зміну своєї ресурсної бази, має можливість рефінансувати свої активні операції з інших джерел, наприклад, використовуючи кредити інших комерційних банків або операції на відкритому ринку з центральним банком.

Хоча строкові депозити і мають чітко встановлений термін утримання коштів, що є їх головною відмінністю від інших видів вкладів, це, однак, не виключає можливості дострокового отримання клієнтами своїх грошей. Таке повернення коштів в основному супроводжується виплатою власником депозиту певного штрафу або суттєвим зниженням процентів.

Традиційно строкові депозити представлені головним чином як вклади з попереднім повідомленням про вилучення. В Україні більшого поширення набули прості строкові депозити, які приймаються від клієнтів на договірній основі, як правило, одноразово і без права поповнення. При цьому банки здебільшого залишають за собою право зміни процентної ставки за депозитами в залежності від зміни облікової ставки Національного банку [64, с.109].

Метою банківського менеджменту у сфері управління зобов'язаннями банку є залучення достатнього обсягу коштів з найменшими витратами для фінансування тих активних операцій, які має намір здійснити банк. Отже, у процесі формування фондів менеджмент має враховувати два основні параметри управління - вартість залучених коштів та їх обсяг [5, с.4].

Для забезпечення бажаної структури, обсягів та рівня витрат за депозитними зобов'язаннями менеджмент використовує різні методи залучення коштів, які загалом зводяться до двох груп - цінові та нецінові методи управління залученими коштами [5, с.5].

Сутність цінових методів полягає у використанні відсоткової ставки за депозитами як головного важеля в конкурентній боротьбі за вільні грошові

кошти фізичних і юридичних осіб. Підвищення пропонованої банком ставки дозволяє залучити додаткові ресурси. І, навпаки, банк, перенасичений ресурсами, але обмежений небагатьма прибутковими напрямками їх розміщення, зберігає або навіть зменшує депозитні ставки [5, с.5].

Отже, розглянемо динаміку процентних ставок за депозитами протягом 2001- 2011рр. (рис.2.5).

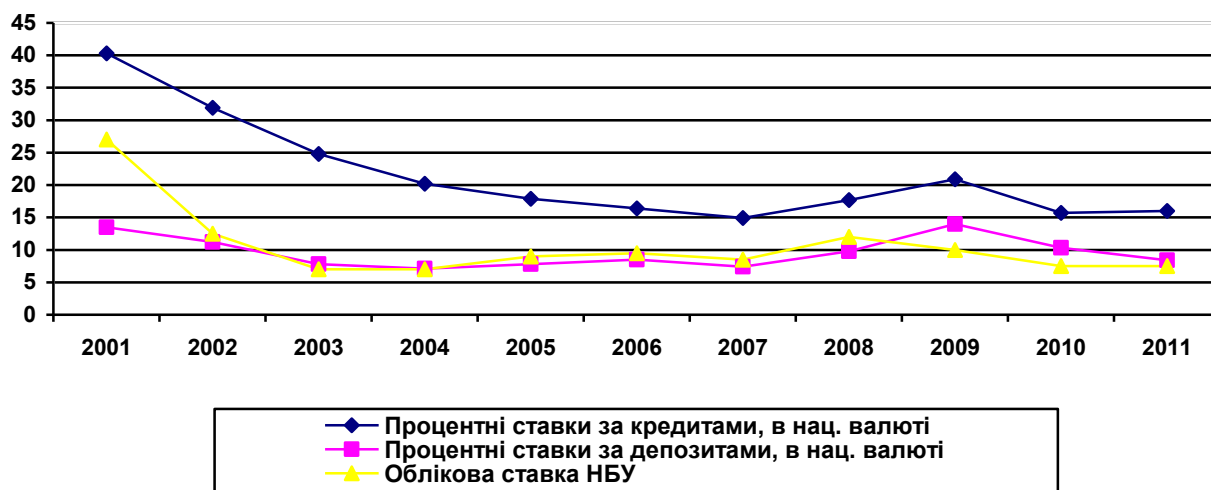

Рис. 2.5. Динаміка процентних ставок у 2001-2010 роках [16].

Динаміка середньозважених процентних ставок за депозитами інших депозитних корпорацій протягом 2010- 2011рр. була різноспрямованою. Так, середньозважені процентні ставки за депозитами протягом 2011рр. знизилися на 1,9 п.п., що пов'язано з проблемою розміщення ресурсів, оскільки більшість банків після кризи 2008рр. практично перестали видавати довгострокові кредити.

Процентна політика Національного банку в 2011 році спрямовувалася на утримання вартості грошей на позитивному рівні стосовно інфляції, що стимулювало накопичення банківських вкладів у національній валюті, зменшуючи девальваційний тиск та інфляційні ризики [16, с.37].

Загалом же, обсяг депозитів залучених банківськими установами протягом 2011рр. зріс на 11,7 % або на 94,4 млрд. грн. (рис. 2.6).

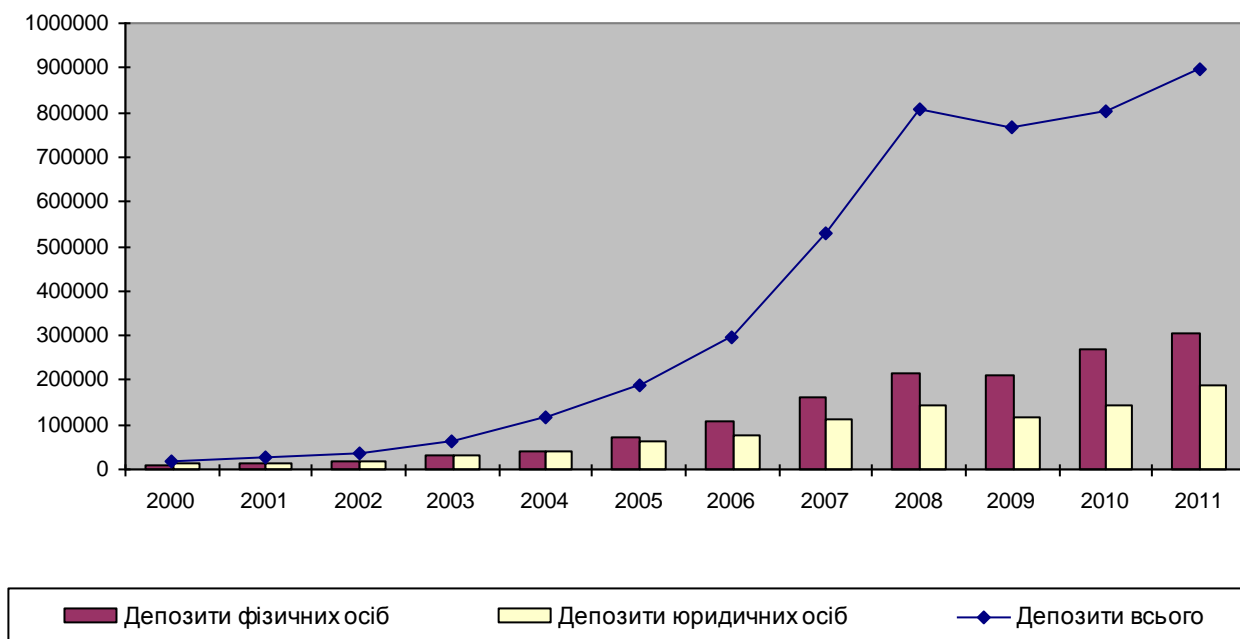

Рис. 2.6. Обсяг депозитів, залучених українськими банками [61, с.37].

В структурі ж депозитів як і раніше лівову частку становлять депозити населення. Стабілізація економіки, зростання доходів населення та довіри до комерційних банків сприяли зростанню вкладів, крім кінця 2008 року, оскільки в цей період значна частина коштів була знята з вкладів у зв'язку з економічною кризою. У цілому, за даними АУБ, з моменту виникнення кризи восени 2008 року вплив коштів із банківської системи дорівнював близько 80 млрд. грн. Так, протягом останніх трьох місяців 2008 року (з 01.10.2008 р. по 01.01.2009 р.) кошти фізичних осіб у національній валюті зменшилися на 19 млрд. грн. (на 15%), в іноземній валюті (доларовий еквівалент) — на 2 млрд. доларів США (майже на 13%); кошти суб'єктів господарювання в національній валюті зменшилися на 11 млрд. грн. (майже на 12%), в іноземній валюті (доларовий еквівалент) — на 0,3 млрд. доларів США (на 3,5%). У січні 2009 року на грошово-кредитному ринку зберігалася тенденція до відпливу коштів із банківської системи. Якщо в грудні фізичні особи, суб'єкти господарювання, небанківські організації зняли з депозитів 100 млн. грн., то в січні відплив цих коштів (спровокований значною мірою політичною дискусією щодо дій Національного банку та банківської системи в цілому) зріс до 19,6 млрд. грн., у лютому — до 22 млрд. грн.

Станом на 1.01.2012 року вклади суб'єктів господарської діяльності в комерційних банках склали 186213 млн. грн., вклади фізичних осіб – 306205 млн. грн.. Загальний обсяг депозитів суб'єктів господарювання за 2011 рік збільшився на 27,9%, причому приріст в іноземній валюті становив 39,0%, в національній валюті – 23,2% .

Депозити населення за 2011р. збільшилися на 13,1 %. Залишки коштів за депозитами фізичних осіб в іноземній валюті збільшилися на 13,4%, у національній валюті – на 12,9 % (рис. 2.7).

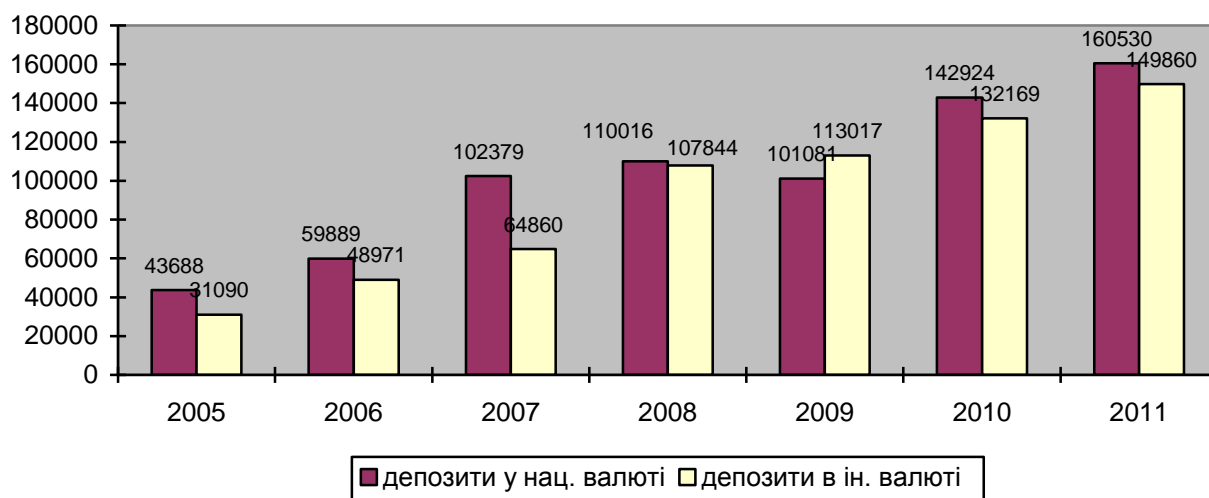

Рис. 2.7. Обсяг наданих депозитів населенню за видами валют [61, с.37].

Варто також зазначити, що рівень процентної ставки за депозитами сектору домашніх господарств протягом 2011 року коливався. За підсумками року середньозважена процентна ставка за депозитами домашніх господарств знизилася на 2,3 процентного пункту – до 9,1 % річних. У грудні вартість депозитів сектору зросла на 1,6 процентного пункту – до 11,6% річних. Підвищення процентних ставок відбувалося через сезонне зростання вартості депозитів за новорічними акціями, що дало змогу наростити обсяги коштів на депозитних рахунках населення. Процентна ставка за депозитами сектору домашніх господарств у національній валюті зросла у грудні на 2,2 процентного пункту – до 16% річних.

Якщо ж простежити динаміку зростання депозитів за строками, то можна відзначити, що найбільше зростали обсяги довгострокових депозитів (рис. 2.8).

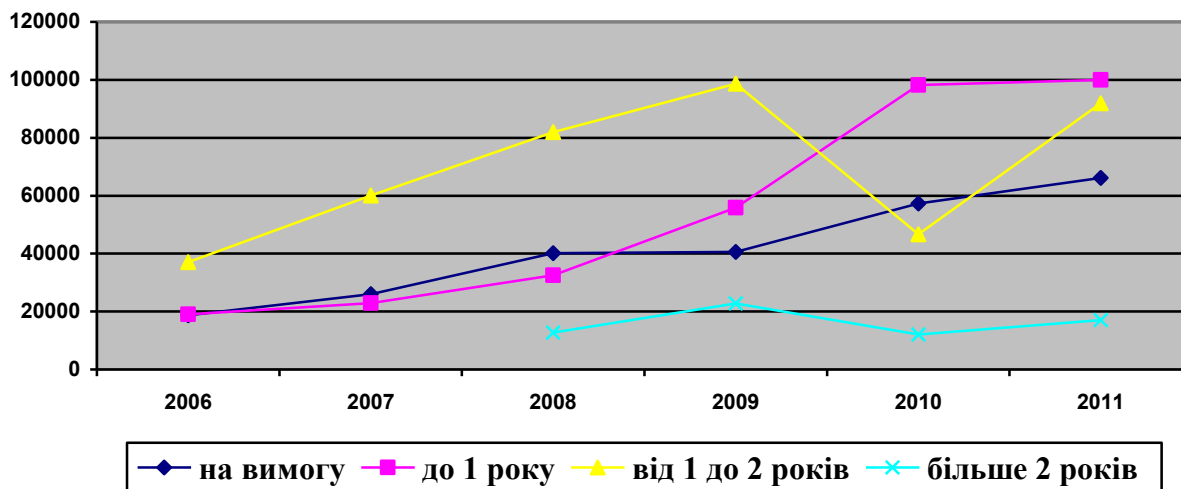

Рис.2.8. Динаміка зростання депозитів населення за строками [61, с.37]

При цьому процентна ставка за депозитами фізичних осіб у національній валюті зростала найбільше за вкладом строком більше 2 років – на 6,1 п.п. та до 1 року – на 2,6 процентного пункту, в іноземній валюті лише на 0,2 п.п.

Нецінові методи управління залученими коштами банку базуються на використанні різноманітних прийомів заохочення клієнтів, які прямо не пов'язані зі зміною рівня депозитних ставок. До таких прийомів належать реклама; поліпшений рівень обслуговування; розширення спектра пропонованих банком рахунків та послуг; комплексне обслуговування; додаткові види безкоштовних послуг; розташування філій у місцях, максимально наближених до клієнтів; пристосування графіка роботи до потреб клієнтів тощо. В умовах загострення конкурентної боротьби в банківській сфері менеджмент велику увагу приділяє саме неціновим методам управління, оскільки підвищення депозитних ставок має обмеження і не завжди такий метод управління можна застосовувати. У боротьбі за клієнтів банки вдаються до таких прийомів, як проведення лотереї серед клієнтів, безкоштовне розсилання виписок з рахунків, відкриття депозитів новонародженим як подарунок від банку, обладнання безкоштовних автомобільних стоянок біля

банку, розташування банкоматів у громадських місцях, проведення безготівкових розрахунків за допомогою пластикових карток, надсилання клієнтам привітань та подарунків до свят від імені керівництва банку тощо [5, с.4].

Нецінові методи управління базуються на маркетингових дослідженнях того сектора ринку, який обслуговується банком, вивченні потреб клієнтури, розробленні нових фінансових інструментів та операцій, що пропонуються клієнтам. У цілому застосування нецінових методів потребує деяких (іноді й значних) витрат. Тому обираючи метод управління залученими коштами, менеджмент банку має порівняти витрати, пов'язані з підвищенням депозитної ставки, та витрати, які супроводжуватимуть впровадження нецінових прийомів. На практиці ці методи можуть застосовуватись паралельно [5, с.5].

Швидкий розвиток нецінових методів управління спостерігався в США після прийняття у 1933 році Закону Гласса-Стігалла, яким заборонялися виплати відсотків за чековими рахунками та централізовано встановлювалася верхня межа депозитних ставок. Метою таких обмежень був захист банків від надмірної конкуренції у сфері залучення коштів, яка начебто могла призвести їх до банкрутства. Але, як показала практика, таке регулювання не дало бажаних наслідків, і конкурентна боротьба точилася засобами встановлення прихованих ставок та пошуку нових методів залучення коштів, таких, як випуск комерційних паперів. Лише 1980 року Конгрес США прийняв Закон про дерегулювання депозитних установ, котрим знімались обмеження щодо рівня виплат за депозитами. Отже, об'єктивна необхідність пошуку нових джерел та способів фінансування сприяла удосконаленню нецінових методів управління залученими коштами [5, с.5].

У практиці роботи українських банків перевага надається ціновим методам управління, оскільки депозитні ставки не підлягають регулюванню і встановлюються менеджментом банку самостійно залежно від потреби в залучених коштах. Депозитні ставки значно відрізняються як у динаміці, так і від банку до банку. Нецінові методи управління ще не досить популярні у

вітчизняній банківській практиці, але загострення конкурентної боротьби та зниження загального рівня дохідності спонукає банки до пошуків нових прийомів заохочення клієнтів.

2.3. Умови та особливості запозичення коштів на міжбанківському ринку

Традиційним джерелом формування ресурсів банку є вклади клієнтів, але з розширенням банківської діяльності виникає потреба в пошуку нових шляхів зростання ресурсної бази. Якщо наявних залучених коштів недостатньо для проведення всіх активних операцій, що їх має намір здійснити банк, то можна або відмовитися від операції, або запозичити ресурси на ринку. Операцію запозичення коштів називають купівлею фондів, а джерела запозичення — недепозитними зобов'язаннями банку. Особливістю запозичених коштів є те, що у процесі їх формування виступає банк, тоді як при створенні депозитної бази ініціатива належить клієнтам. Коли йдеться про запозичення, банк самостійно визначає, скільки і на який період йому потрібно коштів, а у процесі залучення вкладів їх сума та строки визначаються клієнтами з огляду на власні потреби [5, с.17]

Серед недепозитних джерел формування банківських ресурсів найбільш поширеними на сучасному етапі є:

- отримання міжбанківських кредитів;
- рефінансування в Національному банку України;
- операції «репо»;
- емісія цінних паперів власного боргу (банківські векселі, облігації тощо) [5, с.17]

Основним джерелом недепозитних ресурсів є операції з отримання міжбанківських позик. Ці операції надають можливість банкам з недостатнім обсягом ресурсів забезпечувати виконання резервних вимог НБУ та задовольняти потреби власних клієнтів у кредитах шляхом залучення

необхідних для цього ресурсів інших комерційних банків, які мають тимчасовий надлишок грошових коштів.

Перевагами операцій з міжбанківського кредитування є передусім відносна простота оформлення та швидкість здійснення.

Банк-позичальник взаємодіє з банком-кредитором, як правило, без посередників. Узгодження умов кредитування (сума, термін відсоткової ставки, вид забезпечення тощо) здійснюється по телефону, факсу, електронній пошті. Після повного оформлення кредитної угоди банки обмінюються між собою підписаними екземплярами за допомогою телефаксу. Підписання кредитної угоди є підставою для перерахування коштів з рахунка банку-кредитора на рахунок банку-позичальника. Перерахування здійснюється практично в режимі реального часу після надання банком-кредитором в регіональне управління НБУ, що його обслуговує, платіжного доручення про переказ коштів на користь банку-позичальника. Міжбанківські кредитні угоди укладаються, як правило, на термін від кількох днів до 1- 2 місяців. Досить поширеними є міжбанківські кредити «overnight», які повинні повертатися на наступний день після їх отримання [5, с.18]

Досить широко використовуються в міжнародній банківській практиці операції з позичання ресурсів у системі центрального банку. Центральний банк кредитує банківські установи на короткостроковій основі з метою сприяння їм у вирішенні проблеми з тимчасовою нестачею ресурсів для проведення активних операцій. Так, у США Федеральна резервна система надає позики фінансово-кредитним установам через так зване дисконтне вікно, перераховуючи суму кредиту на рахунок банку-позичальника у Федеральному резервному банку відповідного регіону. Кожний кредит, який надається ФРС, повинен бути забезпечений надійною заставою. Більшість банків використовують для застави цінні папери Казначейства США.

В Україні Національний банк здійснює політику рефінансування комерційних банків через використання таких інструментів:

- рефінансування банків шляхом операцій на відкритому ринку (табл. 2.4);
- надання стабілізаційного кредиту;
- операції купівлі-продажу державних цінних паперів на відкритому ринку.

Національний банк України здійснює операції на відкритому ринку шляхом:

- проведення короткострокового рефінансування банків;
- проведення середньострокового рефінансування банків;
- надання кредитів «overnight»;
- купівлі/продажу державних цінних паперів.

Таблиця 2.4

**Динаміка обсягів рефінансування Національним банком
України [16]**

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Вимоги банків за кредитами, наданими на міжбанківському ринку, усього	436,1	729,9	925,0	1720,4	787,3	703,4	1313,3
Централізовані кредитні ресурси НБУ (рефінансування банків України), усього	12	8,3	2,5	169,5	64,4	5,2	28,8
Питома вага централізованих кредитних ресурсів НБУ у загальному обсязі кредитів, %	2,8	1,1	0,3	9,9	8,2	0,7	2,2
Вимоги банків за кредитами, наданими в економіку України	143,4	245,2	485,4	792,2	747,3	755,0	825,3
Питома вага централізованих кредитних ресурсів у загальному обсязі наданих кредитів, %	8,4	3,4	0,62	23,1	8,9	0,6	3,5

Як видно з наведених у таблиці даних, обсяг операцій з рефінансування банків за 2011 рік становив 28,8 млрд. грн., з них обсяг операцій прямого репо становив 23,6 млрд. грн. Значна частка операцій репо в структурі операцій з рефінансування банків була зумовлена потребами розвитку ринку державних цінних паперів.

У 2008 році обсяги рефінансування НБУ становили 169,48 млрд. грн., що на 42% більше їхнього власного капіталу. У 2009 році загальний обсяг наданого

НБУ рефінансування склав 64,405 млрд. грн. З цієї суми кредити під програми фінансового оздоровлення одержали 70 банків на загальну суму 47,859 млрд. грн., кредит для фінансування Євро-2012 одержав один банк на суму 670,94 млн. грн. [92, с. 162]. На початку 2010 року Національний банк України видав комерційним банкам 2,858 млрд. грн. рефінансування у вигляді кредитів під програми фінансового оздоровлення, в тому числі, стабілізаційні кредити одержали шість банків на загальну суму 1,360 млрд. грн., на фінансове оздоровлення п'ятох банків було виділено 1,498 млрд. грн. НБУ також надавав кредити комерційним банкам для фінансування заходів, пов'язаних з підготовкою і проведенням Євро-2012 в сумі 953,65 млн. грн. трьом банкам. Як повідомляв УНІАН, обсяг здійснених НБУ операцій з мобілізації коштів банків на початок 2010 року склав 81,4 млрд. грн., обсяг операцій з рефінансування – 3,8 млрд. грн. Так обсяги рефінансування банків зменшуються з кожним роком, долаючи наслідки фінансово-економічної кризи, але заслуговують на критичну оцінку, тому що від таких великих сум кредиту найбільше постраждали клієнти комерційних банків (приватні підприємства, населення, квартири яких під заставою у банку). Середньозважена процентна ставка за операціями рефінансування на початок 2011 р. становила 10% річних. НБУ висунув ініціативу наблизити ставки рефінансування до облікових ставок. У цілому Асоціація українських банків позитивно оцінює дії керівництва НБУ, спрямовані на зниження ставок рефінансування та розширення інструментарію для проведення операцій відкритого ринку [92, с.162].

З метою забезпечення рівноваги на грошово-кредитному ринку в умовах зростання ліквідності банків Національний банк України продовжував здійснювати операції з абсорбування надлишкової ліквідності. Таким чином на початок цього року загальний обсяг таких операцій через розміщення депозитних сертифікатів Національного банку України становив 9,7 млрд. грн., тоді як обсяг операцій з рефінансування банків за цей самий період становив усього 7,9 млн. грн. Позитивним є те, що обсяг погашення заборгованості за раніше наданими кредитами рефінансування становив 922 млн. грн., що є

майже вдвічі більшим за плановий обсяг відповідно до графіків повернення коштів (508 млн. грн.) [68, с.244].

При цьому кредити НБУ так і не допомогли деяким фінансовим структурам, які мають проблеми з власним капіталом залатати фінансові діри, оскільки збитки банківської системи за 2009 р. сягнули 38,45 млрд. грн. [68, с. 243]. А причиною цього є те, що ставки рефінансування НБУ були досить високими – від 16% до 20% річних, при цьому кредити, як правило, виділяються на досить короткий строк (до 1 року). За весь 2009 рік регулятор вилучив з банківської системи 96,7 млрд. грн. Мета мобілізації коштів – боротьба з інфляцією. Зрозуміло, що за таких обсягів вилучення грошей з банківської системи рефінансування НБУ особливо не допомогло банкам. Роком раніше, в 2008 році, обсяги мобілізації коштів були значно меншими – 57,2 млрд. грн. при 169 млрд. грн. рефінансування [68, с. 244].

Ще одним із недоліків існуючого механізму рефінансування є недостатнє здійснення контролю за цільовим використанням кредитів рефінансування. Серйозною проблемою для банківської системи може стати спрямування кредитів рефінансування НБУ не за призначенням. Йдеться про можливість використання банками отриманих коштів з метою валютних спекуляцій на міжбанківському валютному ринку, а також для виведення валюти за кордон. Очевидно в даному разі потрібно посилити індивідуальний контроль з боку НБУ за роботою керівних органів тих банків, котрі отримали відповідні кредити. Цього можна добитися шляхом призначення спеціального представника НБУ, який би виконував наглядові функції за цільовим використанням коштів. За таких умов може бути розглянуто можливість надання в окремих випадках кредитів рефінансування без застави як більш оперативний інструмент політики рефінансування.

Значення міжбанківського кредиту під час нарощування капіталу банку зростає тоді, коли залучення строкових депозитів ускладнюється внаслідок власних оборотних коштів підприємств та високих темпів інфляції. Основною перевагою цього джерела залучення капіталу є висока мобільність коштів,

головним недоліком – їх відносно висока вартість.

На міжбанківському кредитному ринку середньозважена вартість коштів зменшилася з 6,6% у грудні 2010 року, у тому числі за кредитами овернайт з 5,1%, до 2,9%; у тому числі за кредитами овернайт до 1,8% на початок 2011 року, також засвідчує зниження вартості коштів ставка KIACR (середньозважена ставка міжбанківського кредитування, яка розраховується на підставі фактичних даних за міжбанківськими договорами щодо процентних ставок за кредитами фактично наданими за відповідними строками) встановлена НБУ. Зауважимо, що в зарубіжній практиці оголошені ставки є досить близькими до фактичних ставок, що стало наслідком збільшення депозитів. В Україні комерційні банки не обов'язково здійснюють операції по оголошеній ставці на міжбанківські кредитні ресурси. На сьогодні попит на міжбанківський кредит значно зменшився, що пояснюється швидким нарощуванням коштів на депозитних рахунках і надлишковою ліквідністю банків [55, с.79] .

Ще одним джерелом залучення банківських ресурсів, яке вже досить довго активно використовується банками в розвинених країнах і в останні роки почало застосовуватись українськими банками, виступають операції «репо» (repurchase agreement). В основу цих операцій покладено механізм залучення ресурсів за рахунок продажу комерційним банком якісних, низькоризикованих, досить ліквідних активів, які згідно з Угодою про зворотний викуп («репо») можуть бути викуплені цим банком через визначений термін та за встановленою ціною. Такими активами для вітчизняних банків, як правило, є облігації внутрішньої державної позики, казначейські векселі, депозитні сертифікати НБУ, муніципальні облігації, ліквідні цінні папери провідних українських підприємств [5, с.20].

Операції «репо» вигідні для банку, оскільки вартість залучених таким чином ресурсів є досить невисокою, в той час як угоди про зворотний викуп забезпечуються здебільшого високоякісною заставою. Разом з цим зазначені активи банку позичальника можуть використовуватись ним шляхом передачі у

заставу під операції «репо» без необхідності остаточного вилучення з балансу банку [5, с.20].

Процес управління запозиченими коштами має певні особливості, виходячи з яких, менеджери формують стратегію управління ресурсами.

1. Гнучкість управління - в будь-який момент часу можна чітко визначити, скільки і на який період необхідно банку запозичити коштів. Потреба в недепозитних джерелах розраховується як різниця між вихідними та вхідними грошовими потоками банку, врахуванням як реальних, так і очікуваних значень.

2. Висока чутливість до змін ринкової ставки - позики здебільшого надаються під плаваючу ставку або на короткі періоди часу.

3. Короткостроковий характер операцій запозичення - найпопулярнішими є одноденні позики та позики зі строками погашення до двох тижнів.

4. Неможливість застосування нецінових методів управління, оскільки ставку за позикою встановлює кредитор [5, с.21].

Пасивні операції виступають ключовим елементом управління банківською діяльністю, оскільки без якісного формування ресурсної бази банку неможливо забезпечити потрібну ефективність проведення активних операцій. При цьому необхідно розуміти, що пасивні операції банків, як і активні, безпосередньо впливають на рівень дохідності, а тому активи і зобов'язання необхідно розглядати як загальний портфель банківських ресурсів, управління яким має бути достатньою мірою скоординовано.

У цілому ж головне завдання, що стоїть перед комерційним банком при здійсненні ним пасивних операцій, може бути сформульовано так: «Ресурсів у кожний конкретний момент часу має бути не просто в достатній кількості, а рівно стільки, скільки необхідно для забезпечення активних операцій» [5, с.21].

Управління залученням коштів з недепозитних джерел є необхідним, щоб фінансовий менеджер мав змогу зробити оптимальний вибір із різних доступних на даний момент часу недепозитних джерел формування ресурсів.

Отже, основними етапами управління залученням коштів з недепозитних джерел є:

1. Оцінка загальної потреби банку в недепозитних коштах, яка визначається шляхом визначення розриву фондів – різниці між поточними і прогнозованими кредитами та інвестиціями, що банк планує здійснити, і поточними та очікуваними надходженнями ресурсів з депозитних джерел.

2. Вибір недепозитного джерела коштів. Основними факторами, що впливають на вибір недепозитного джерела коштів:

- відносна вартість коштів, отриманих з кожного недепозитного джерела (банки віддають перевагу отриманню коштів з більш дешевих джерел);

- ризик (нестійкість і ступінь надійності) кожного з джерел фондів, зокрема процентний ризик та ризик доступності кредиту.

- строк погашення коштів, що залучаються, та їх відповідність потребам банку;

- розмір банку-позичальника;

- відповідність державним регулюючим нормам.

3. Управління процесом залучення коштів, яке здійснюється за двома основними напрямками:

- управління залученням міжбанківських кредитів;
- управління емісією боргових цінних паперів.

4. Управління міжбанківськими кредитами [5, с.21].

Передумовами ефективного управління міжбанківськими кредитами є необхідний рівень іміджу банку на ринку; постійний аналіз і врахування кон'юнктури ринку з метою забезпечення найвигідніших для банку умов залучення коштів; використання математичних моделей під час планування строків виплати кредитів, що дасть змогу зіставити перспективну динаміку витрат на їх обслуговування, доходи від розміщення отриманих коштів.

Отже, досягнути рівноваги на грошовому ринку, забезпечити ліквідність комерційних банків та фінансову стійкість банківської системи в цілому, як свідчить світовий досвід, можна лише за умови комплексного використання

всіх інструментів грошово-кредитної політики, які має вчасно та доречно застосовувати Національний банк - як у періоди кризових ситуацій, так і під час економічної стабільності.

Висновки до розділу 2

1. На основі узагальнення практики формування власного капіталу як основи ресурсів комерційних банків встановлено, що не дивлячись на постійне зростання власного капіталу комерційних банків, банківська система України є недостатньо капіталізованою за міжнародними стандартами. Таким чином, українським банкам необхідно вишукувати нові джерела для поповнення своїх капіталів. Пріоритетним напрямом зростання для більшості комерційних банків є капіталізація за рахунок нарощування статутного капіталу. Це насамперед стосується залучення додаткових внесків до статутного капіталу, привабливість яких для акціонерів насамперед залежить від дивідендної політики банку. Запропоновано застосування методики гарантованого мінімуму дивідендів, з додатковими необумовленими сумами у благополучні роки.

2. Процедурні труднощі збільшення статутного капіталу сприяють зміні стратегії зовнішнього капіталотворення, роблячи пріоритетним залучення коштів на умовах субординованого боргу. Тому, основу субординованих зобов'язань мають складати банківські облігації, які у перспективі можна вважати досить ефективним способом формування власного капіталу. Враховуючи складності зовнішньої капіталізації, банкам слід приділяти значну увагу збільшенню власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел, основним з яких є прибуток. Визначено фактори, які обумовлюють вибір того чи іншого джерела власного капіталу і їх співвідношення.

3. Важливим завданням для банківських установ є нарощування ресурсної бази банків і забезпечення її стабільності шляхом ефективного управління пасивами, досягнення оптимальної відповідності структури пасивів структурі активів. На основі аналізу основних підходів до процесу управління пасивами встановлено, що при побудові оптимальної структури ресурсів банку доцільно

використовувати інтегро-диференційований підхід, що дає змогу, з одного боку об'єднувати (інтегрувати) деякі властивості банківських ресурсів і управлінських дій, з іншого – враховувати (диференціювати) специфіку окремих підходів з метою гнучкішого управління активами і пасивами банку.

4. Процентна політика Національного банку в 2011 році спрямовувалася на утримання вартості грошей на позитивному рівні стосовно інфляції, що стимулювало накопичення банківських вкладів у національній валюті, зменшуючи девальваційний тиск та інфляційні ризики.

5. Станом на 1.01.2012 року вклади суб'єктів господарської діяльності в комерційних банках склали 186213 млн. грн., вклади фізичних осіб – 306205 млн. грн.. Загальний обсяг депозитів суб'єктів господарювання за 2011 рік збільшився на 27,9%, причому приріст в іноземній валюті становив 39,0%, в національній валюті – 23,2%

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ БАНКІВ

3.1. Проблеми підвищення рівня капіталізації банківських установ та шляхи їх вирішення

Ефективність діяльності банківської системи України значною мірою залежить від рівня її капіталізації, який на сьогодні є досить низький. Проблемою недостатності капіталізації зумовлюється і недосконалість як усєї вітчизняної банківської системи, так і окремих банків, які не мають можливості залучати значні ресурси й проводити масштабні активні операції (насамперед кредитні та інвестиційні). Тобто, така система, в якій власний капітал становить 8% від валового внутрішнього продукту, не є і не може бути ефективним інструментом реалізації політики економічного зростання. В країнах з перехідною економікою цей показник перевищує 40 %, а у розвинених - 80 % і більше [26, с.76].

Капітал банку — це головний показник його здатності до дальшого розвитку. Зміцнення ресурсної бази українських кредитно-фінансових установ, інтеграція банківської системи України у світове співтовариство значною мірою залежатимуть від зростання обсягів власних капіталів банків.

Тому саме тепер особливого значення набувають питання ефективного використання та збереження капіталу банку. Так, капітал справді є певним захисним бар'єром у боротьбі банку з ризиками, але гарантією надійного захисту може бути лише ефективне управління власним капіталом, активами та залученими коштами банку.

Розглянемо в чому ж полягає необхідність збільшення капіталу банків. По-перше, ступінь стійкості банківської системи України (як і будь-якої іншої країни) визначається рівнем достатності банківського капіталу, що є процентним співвідношенням розміру капіталу й активів. Так, на початку 2008 року внаслідок недотримання мінімального розміру регулятивного капіталу

Національним банком України була припинена дія окремих пунктів банківських ліцензій 10 банкам.

По-друге, низька капіталізація банків України перешкоджає розвитку не тільки всієї банківської системи, але і є однією з перешкод економічного росту в Україні. Суть проблеми полягає в тому, що наявні в Україні ресурси просто не працюють, а точніше, відсутні механізми, здатні змінити ситуацію докорінно (тобто перетворити ці ресурси в ліквідний капітал).

По-третє, у зв'язку із збільшенням масштабів фінансових операцій та поживавлення міжнародних відносин посилюється тенденція до злиття банківських структур [61, с.37].

Розглядаючи особливості процесу капіталізації банківської системи України, можна зазначити, що період 15-літнього розвитку вітчизняної банківської системи умовно можна розділити на три етапи.

Перший етап — становлення (1991—1993 рр.) характеризувався відсутністю у банків проблем із фінансовими ресурсами й капіталом. Комерційні банки створювалися переважно галузевими об'єднаннями за рахунок перетоку їх фінансових ресурсів із державних спеціалізованих банків у новостворюваний банк.

На другому етапі (1993—2000 рр.) у зв'язку з дією інфляційних процесів, девальвацією національної валюти, в умовах стагнації економіки банки зіткнулися з недостатністю фінансових ресурсів для нарощування капіталу. У цей період сформований раніше банками капітал частково знецінюється, НБУ посилює вимоги до фінансової стабільності банків, фундаментом якої є капітал (постійно збільшуються вимоги до його розміру, встановлюється його валютний еквівалент у ліцензуванні окремих операцій та в обов'язкових економічних нормативах). У результаті банки прийшли до необхідності додатково капіталізуватися, що проявилось в гонці за підвищенням рівня капіталізації.

Третій етап розвитку (з 2001 р. і до сьогодні) проходить в умовах дії нових редакцій закону про банки, інструкції про порядок регулювання

діяльності банків. Нова редакція закону крім вимог щодо розміру капіталу банку передбачає диференційований підхід до його рівня — залежно від критерію "територіального охоплення діяльністю" (місцеві, обласні, республіканські), при цьому НБУ підготовлено проект змін до закону, який передбачає встановлення мінімального розміру регулятивного капіталу банку на рівні 120 млн. грн. [79, с.107].

Зростання капіталу дає змогу банку збільшувати обсяги активних операцій з контрагентом або з групою пов'язаних контрагентів. Збільшення обсягів активних операцій (при зростанні капіталу) відбувається внаслідок збільшення "капітальної" бази обов'язкових економічних нормативів (ризиків інвестування, адекватності капіталу, а також валютної позиції). Для нормативів ризику й інвестування це дає змогу збільшити максимальний розмір надаваних кредитів і здійснюваних інвестицій. Додаткова капіталізація у випадку нестабільного курсу національної валюти надає банку можливість збільшувати обсяги вкладень в іноземну валюту (довгу відкриту валютну позицію), створюючи тим самим можливість збільшення доходів від валютних операцій. Для нормативів адекватності збільшення капіталу дає змогу одночасно зі зростанням ресурсної бази збільшувати активні високоприбуткові операції зі значним рівнем ризику 50—100 % (кредитування, інвестування в недержавні цінні папери). У разі, коли значення нормативу адекватності капіталу є близьким до нормативного, банк не може спрямовувати додатково залучені ресурси в дохідні активи з високим ризиком, тобто банк буде змушений спрямовувати їх у безризикові активи та активи з низьким рівнем ризику (менше 20 %). До останніх належать готівкові кошти, банківські метали, кошти в НБУ, боргові цінні папери центральних органів влади, що рефінансуються НБУ [31, с.12].

"Найбільші" і "великі" банки з погляду залучення фінансових ресурсів до капіталу мають значно більше можливостей. Рівень їх прибутку дає змогу провадити істотне збільшення капіталу за рахунок його капіталізації (відрахувань до резервного та інших фондів, капіталізації дивідендів). Кожна з

установ, як правило, входить до певної фінансово-промислової групи і за необхідності має можливість залучити в значних обсягах зовнішні фінансові ресурси у формі додаткових внесків до незареєстрованого статутного капіталу та/або субординованого боргу.

Капіталізація в групах "середніх" і "малих" банків (на відміну від "найбільших" і "великих") переслідує іншу мету і пов'язана із зовсім іншими можливостями щодо залучення фінансових ресурсів. Протягом функціонування банківської системи зростання капіталу цих банків було пов'язане, у першу чергу, із необхідністю виконання вимог, які діяли щодо його розміру, збереження та/або розширення переліку операцій банку, а також з тією ж "капітальною" базою обов'язкових економічних нормативів. У цих групах недостатність внутрішніх джерел — рівня прибутку, не дає змоги значно збільшувати капітал за рахунок його капіталізації. Збільшення капіталу відбувається в основному за рахунок зовнішніх фінансових ресурсів — внесків до незареєстрованого статутного капіталу, а також залучення коштів на умовах субординованого боргу [48].

Однак, обмежена капітальна база банків може стати на заваді розширенню їхніх операцій з обслуговування різних груп клієнтів, а також зумовлює досить низький інвестиційний потенціал банківських установ, а без довгострокових вкладень в економіку заходи з припинення спаду та нарощування виробництва неможливі. Разом з цим вимоги щодо збільшення комерційними банками статутних фондів мають носити виважений характер, щоб не породити монополістичних тенденцій у кредитній сфері, сприяючи розвитку великих багатofilійних банків при одночасному скороченні невеликих банківських установ. Інакше це могло б зашкодити формуванню ефективної та збалансованої структури банківської системи в Україні, сприяючи відновленню монополії та ліквідації міжбанківської конкуренції [92, с.163].

Задля поповнення власної капітальної бази комерційні банки вимушені вишукувати і використовувати різноманітні зовнішні джерела, серед яких

значне місце посідають залучення додаткових коштів акціонерів та, особливо останнім часом, залучення субординованого боргу. Проте не слід забувати, що основним джерелом збільшення розміру власного капіталу банку має бути внутрішнє джерело - прибуток - як основа розширеного відтворення. Однак загальноекономічна ситуація засвідчує, що це джерело вже не стабільне і не досить надійне, а накопичення значного обсягу власного капіталу ще не є достатньою гарантією від банкрутства.

У своїй діяльності Національний банк України приділяє достатньо уваги саме проблемам капіталізації та нарощування як статутного капіталу банків, так і інших складових власних коштів комерційних банків. Завдяки такій політиці останніми роками спостерігається постійна тенденція до зростання обсягів капіталу комерційних банків та частки статутного капіталу в загальній його сумі [76, с.113].

В умовах же фінансової кризи, комерційним банкам дуже важко поповнювати власну капітальну базу. Пов'язано це передусім і загальноекономічним станом країни, падінням доходів широких верств населення, втратою ними довіри до комерційних банків, а також з недостатньою кількістю стратегічних інвесторів, нерозвиненістю і недостатньою прозорістю вітчизняного фондового ринку, що пов'язано з недосконалою інфраструктурою його функціонування та законодавчою базою.

Врахуємо також те, що прибуток у народному господарстві протягом останнього часу мав тенденцію до зниження, а майже половина підприємств за сучасних умов зазнали збитків. Це значно скорочує коло потенційних позичальників і їхні можливості вчасного повернення виданих кредитів та відсотків за ними, відповідно зменшуючи прибутки і самих комерційних банків. Якщо до цього часу банки могли компенсувати свої витрати за рахунок суттєвих доходів від операцій з цінними паперами і, особливо, з іноземною валютою, то тепер додаткові можливості отримати прибуток у фінансовій сфері вкрай обмежені, а банки вимушені працювати саме з реальним сектором економіки. Наслідком цього стало значне погіршення їхніх фінансових

результатів, що безпосередньо скорочує як загальний обсяг власного капіталу (коли банк зазнає збитків), так і їхні можливості додаткового збільшення (накопичення) капіталу за рахунок внутрішніх джерел. А якщо при цьому зростає ще й тиск з боку контролюючих органів, то збільшення капіталу для комерційних банків стає цілою проблемою [68, с.243].

Отже, питання капіталізації та концентрації капіталу в банківській системі України і нині є такими, що потребують негайного розв'язання на державному рівні, проте так і залишаються власне проблемами самих комерційних банків.

Низька ефективність функціонування банківської системи, на думку багатьох спеціалістів, пов'язана передусім з обмеженістю конкуренції між комерційними банками. Це пояснюється, по-перше, тим, що найбільші банки країни, на які припадає приблизно половина активів усієї банківської системи, належать державі або залежать від неї. А по-друге, це пояснюється сильною залежністю комерційних банків від коштів центрального банку [76, с.112].

Висока вартість кредитних ресурсів веде до подорожчання вітчизняної продукції, зниження її рентабельності та конкурентоспроможності. А це, у свою чергу, позбавляє банківську систему надійної бази розвитку.

Важливе значення для збереження капітальної бази комерційних банків має також питання підтримання стабільності національної валюти. Підтвердженням цього став 2008 рік, який виявився дуже складним для економіки України й особливо для діяльності комерційних банків. Фінансова криза, що вибухнула в середині серпня, завдала важкого удару по банківській системі. Це сприяло масовому відпливові капіталів нерезидентів, зріс попит на іноземну валюту. Лише завдяки спільним, погодженим діям уряду, НБУ і комерційних банків вдалося послабити вплив фінансової кризи в Україні. Така ж ситуація складається і зараз у банківській системі, коли стрімко зростає курс долара, зростає неповерненість за банківськими кредитами, банки ж в свою чергу не можуть розрахуватися за своїми зобов'язаннями, падає довіра до банків [71, с.116].

Слабка капіталізація комерційних банків пов'язана також з проблемою низької концентрації банківського капіталу, що виявляється порівняно в значній кількості банківських установ у країні й невеликій щодо цієї кількості капітальній базі, яка на них припадає.

Однією з найболючіших проблем банківської системи України залишається негативне ставлення до малих банків. У малих банків (а значна частина їх надійні і платоспроможні) теж має бути своє місце, своя ніша в економіці. Зазвичай вони зорієнтовані на специфічну клієнтуру і цілком виконують функції з її обслуговування, оскільки саме невеликі банки обслуговують здебільшого підприємства малого і середнього бізнесу, що дуже важливо для розвитку ринкової економіки [68, с.244].

Що стосується недокапіталізації, то хибним є сам підхід до оцінки діючих банків за нормативом статутного капіталу. На думку фахівців, доцільніше за базу оцінки взяти загальний капітал. Контролювати обсяг статутного капіталу треба лише при створенні банку, коли він не має інших коштів, крім внесків акціонерів. А потім банк починає працювати, і в ньому створюються й інші фонди. Тоді, навіть за високих темпів інфляції, завдяки встановленню вищих процентних ставок, банк може відповідним чином збільшувати свій капітал за рахунок прибутків, а отже, виконувати економічні нормативи. Водночас обсяг статутного капіталу — це не що інше, як сума номіналів емітованих акцій. А цей показник скоригувати відповідно до темпу інфляції при усьому бажанні неможливо [68, с.245].

Збільшення власного капіталу можливе за рахунок чистого прибутку, а оскільки він має тенденцію до зниження, то легко передбачити, що малі банки можуть вижити тільки за рахунок злиття капіталів при об'єднанні в більші фінансові структури. Ситуація, що склалася, якоюсь мірою закономірна. Злиття капіталів відбувалося в усіх країнах з ринковою економікою, але треба визнати, що в прискоренні цього процесу значна роль належить Національному банку. Втім, вітчизняні банки поки що не поспішають цього робити [69, с.88].

Отже, єдиний шлях розв'язати цю проблему — змусити акціонерів, щоб вони поклали в банки власні кошти. Звичайно, заради порятунку банку багато акціонерів йдуть на таке. Тому проблема недокапіталізації також пов'язана з тим, що акціонери не бажають інвестувати нові кошти у непривабливий вид бізнесу. Банк — це перш за все комерційне підприємство, головна мета якого — отримати прибуток. А прибутковість банківського бізнесу з відомих причин залишає бажати кращого, навіть незважаючи на те, що за останні роки зросли доходи банківських установ.

Актуальними для українських банків залишаються й питання поліпшення якості капіталу, закріплення тенденції до зростання капіталу за рахунок збільшення обсягів резервного фонду та прибутку, які є безплатними ресурсами банків [68, с.246].

У зв'язку із цим банкам необхідно вживати заходів щодо залучення нових акціонерів, поліпшення якості активів, формування в необхідному обсязі резервів за активними операціями та проводити фінансову політику, спрямовану на зміцнення фінансової надійності.

Хотілось би зауважити, що надмірна концентрація банківського капіталу в Україні на теперішньому етапі справді може мати негативні наслідки, призвести до посилення монополізму і до зниження ефективності діяльності комерційних банків. Та не слід також забувати, що при нарощуванні чи об'єднанні капіталів невеликих банків можливе використання позитивного ефекту масштабу.

На думку деяких дослідників, саме злиття банків (економічне і правове об'єднання двох чи кількох кредитних інститутів) у сучасних умовах України є найефективнішим методом підвищення обсягу банківського капіталу [92, с.162].

Підвищення концентрації банківського капіталу визначається одним з першочергових завдань уряду та Національного банку України на сьогоднішній день. При цьому зазначається, що збільшення капіталу має здійснюватися шляхом залучення додаткового акціонерного капіталу та реорганізації (злиття

або приєднання) комерційних банків [59, с.3]. Це також знайшло відображення і в новій редакції Закону України “Про банки і банківську діяльність”. При цьому окремо виділено ст. 29 “Угода про злиття або приєднання”, в якій зазначається, що така угода укладається банками, які реорганізуються шляхом злиття або приєднання, у письмовій формі. Стаття “Угода про злиття або приєднання” містить положення, які регулюють питання, визначені у ст. 28 цього закону. Угода про злиття або приєднання стає чинною з моменту затвердження її більшістю з двох третин голосів акціонерів (учасників) на загальних зборах кожного з банків.

Однак, на нашу думку, ці процеси не варто прискорювати, щоб не задати більшої шкоди банківській системі. Вони мають відбуватися на добровільних засадах та ринковій основі, інакше це призведе до послаблення конкуренції в банківському секторі, що також не бажано.

Враховуючи також те, що при злитті або приєднанні банки втрачають свою економічну самостійність, більш привабливою для них тепер є можливість створення банківських об'єднань. Саме це передбачено ст. 9 Закону “Про банки і банківську діяльність”, відповідно до якої банки мають право створювати такі банківські об'єднання:

- 1) банківська корпорація;
- 2) банківська холдингова група;
- 3) фінансова холдингова група [65, с.187].

Якщо проаналізувати доцільність створення зазначених у законі банківських об'єднань з метою виконання нормативних вимог щодо капіталу та збереження комерційними банками економічної незалежності, то найбільш привабливим з них буде створення банківських корпорацій.

Отже, пріоритетним напрямом підвищення концентрації банківського капіталу в Україні, на нашу думку, буде саме утворення банківських корпорацій згідно із Законом України “Про банки і банківську діяльність”. Це дозволить багатьом невеликим банкам виконувати нормативні вимоги Національного банку щодо капіталу (та інші вимоги). Поєднання ресурсної

бази та інфраструктури невеликих банків на добровільних засадах дозволить їм ефективно розподіляти кредитні ресурси, зберігаючи при цьому економічну самостійність, а також сприятиме підвищенню ефективності банківської системи України в цілому.

Тому, для вирішення проблеми капіталізації необхідне впровадження таких заходів:

- ◆ зміцнення банківської системи України, підвищення її стійкості до криз;
- ◆ формування повноцінної інфраструктури вітчизняного фондового ринку;
- ◆ зміцнення довіри до банківської системи з боку вкладників та інвесторів;
- ◆ поглиблення інтеграції банківської системи України у світовий фінансовий простір, отримання та підвищення позитивних міжнародних рейтингів, що згодом сприятиме залученню інвесторів [42, с.131].

Отже, вирішення проблеми капіталізації банківських установ є сьогодні найактуальнішим завданням для вітчизняних банків. Тому, вирішити дані проблеми, на нашу думку, можна лише за умови ініціювання створення в країні сприятливих економічно-правових умов для швидкого притоку національних інвестицій в капітал банківської системи.

Якщо проблема з капіталізацією українських банків не розв'яжеться в найближчому майбутньому, то можливий розвиток подій буде мати два варіанти. Перший, найбільш сумний — ліквідація банків або їхня реорганізація. Слабо капіталізовані банки Національний банк України цілком може переконати приєднатися до більш могутніх банківських структур. Другий варіант - домогтися поступок з боку Національного банку, який або буде ігнорувати порушення нормативів, або здійснить більш радикальні кроки, змінивши схему розрахунку капіталу.

3.2. Напрями вдосконалення управління залученими та запозиченими ресурсами

Банки є одним із головних інструментів здійснення реформ, однією з найважливіших структур ринкової економіки. Однак, фінансова криза та сучасний стан економіки негативно позначився на розвитку банків України. Це можна назвати основною причиною виникнення проблем у формуванні та використанні ресурсів. Серед причин, які породили основні проблеми у банківській системі України, можна виділити такі:

- загострення кризи реальної економіки;
- внутрібанківські чинники, не виробленість стратегії і тактики роботи в ринкових умовах;
- недосконалість грошово-кредитної політики Національного банку України [47, с.145].

Тому, банки надалі повинні дбати не лише про збільшення капіталу за рахунок власних внутрішніх джерел (що, звичайно, дуже важливо), а й про додаткове залучення коштів учасників (засновників, акціонерів, пайовиків) банку та залучення коштів на умовах субординованого боргу.

Недостатній рівень капіталу на сьогодні є одним із стримуючих чинників подальшого стабільного розвитку та ефективного функціонування банківської установи, її активної участі в забезпеченні структурної перебудови економіки.

Вклади населення є одним із найбільш стійких джерел банківських ресурсів, тому важливо підвищувати зацікавленість населення в заощадженнях. Це підтверджує необхідність розвитку й удосконалення організаційної роботи із залучення та акумуляції тимчасово вільних коштів населення. Основним результатом такого залучення має бути забезпечення стабільного поступлення в банк вільних грошових коштів. Однак залучення більшої кількості клієнтів та постійне поступлення депозитів не сприяє стабільності ресурсної бази [42, с.131].

Водночас потрібно розуміти, що в умовах підвищення доходів населення відповідне зростання депозитної бази банків пов'язано не так із активізацією

їхньої роботи із залучення коштів на ринку, як із відсутністю альтернативних напрямів вкладення коштів — насамперед на ринку цінних паперів. Очевидно, що з появою доступних широкому загалу реальних фондових альтернатив для інвестування коштів перед банками постане проблема загострення конкурентної боротьби за кошти вкладників, передусім — фізичних осіб.

З огляду на це реалізація завдання щодо вдосконалення депозитних операцій комерційних банків на практиці безпосередньо пов'язана сама з необхідністю збільшення обсягів вкладних операцій із населенням.

Очевидно, що розвиток вкладних операцій з населенням може бути фактором забезпечення належної фінансової стійкості банківських установ на ринку, оскільки депозити домашніх господарств більш численні та менш динамічні порівняно з відповідними залишками коштів на рахунках підприємств. А з урахуванням значних обсягів готівки, яка перебуває на руках у населення, ті комерційні банки, які будуть спроможні запропонувати на ринку індивідуальним вкладникам ширший комплекс високоякісних послуг, отримають у своє розпорядження більші суми додаткових ресурсів, необхідних для фінансування інноваційного розвитку економіки [39, с.66].

Насамперед це стосується активізації зусиль із залучення коштів населення на строкові депозити як найбільш стійку частину акумульованих банками ресурсів, що дає можливість підтримувати належний рівень фінансової стійкості та провадити активну кредитно-інвестиційну діяльність. І хоча сьогодні строкові депозити населення у комерційних банках за обсягом майже удвічі перевищують вклади до запитання, очевидно, що можливості для задоволення потреб клієнтів у різноманітних послугах задля додаткового залучення коштів не вичерпані.

Запровадження новітніх організаційних форм ведення депозитних рахунків населення може стати тим напрямом, який надав би можливість комерційним банкам підвищити зацікавленість індивідуальних осіб у розміщенні своїх коштів на вкладних рахунках. Йдеться передусім про розширення кола депозитних рахунків клієнтів із різноманітним режимом

функціонування, що може надати банківським вкладникам додаткові можливості з використання своїх коштів при одночасному отриманні прийняттого рівня доходів. З одного боку, кошти, що зберігаються на таких рахунках, можуть використовуватися для здійснення поточних платежів, а з іншого, — вони є своєрідними фінансовими інвестиціями, що приносять своїм власникам певні доходи і таким чином дають змогу усунути один із головних недоліків депозитів до запитання — їх низьку прибутковість (або ж її повну відсутність) попри збереження належного рівня ліквідності [48].

Іншим, пов'язаним із розглянутим вище, напрямом удосконалення депозитних операцій банків з обслуговування населення можна вважати активніше використання можливостей з комплексного обслуговування клієнтури. Йдеться про необхідність надання індивідуальним вкладникам додаткових послуг, які супроводжують взаємини із банком у процесі традиційного депозитного обслуговування. Наприклад, комерційні банки можуть взяти на себе зобов'язання здійснювати регулярні платежі за комунальні послуги, а також виконувати інші зобов'язання з рахунків вкладників при погашенні, приміром, заборгованості перед торговельними організаціями. Крім того, за дорученням тієї чи іншої особи — власника рахунку — банк може взяти на себе повне управління її коштами, вкладаючи їх у різні види дохідних активів (свого роду поєднання із трастовими операціями). Така практика може також сприяти підвищенню конкурентоспроможності комерційного банку в залученні додаткових коштів фізичних осіб на різні види депозитних рахунків [57, с.53].

Загалом кошти населення складають значну частину грошової маси, яка перебуває поза банками. У зв'язку із цим створення належних організаційних і нормативних передумов для припливу додаткових коштів населення може стати вагомим внеском у формування ресурсів для довгострокового кредитування господарства. За останні кілька років спостерігається тенденція до підвищення довіри до банківських установ країни. Позитивним явищем у цьому напрямі можна вважати постійне збільшення величини гарантованої

суми відшкодування коштів за вкладами фізичних осіб. Водночас необхідно розглянути можливість гарантованого відшкодування депозитів не лише фізичних, а й юридичних осіб, що створить відповідні умови для стабільного функціонування фінансового ринку, активізації припливу вкладів клієнтів та зниження рівня ризиків - у плані формування належної ресурсної бази банків для активізації довгострокових кредитних операцій.

Разом із тим необхідно розуміти, що формування адекватної ресурсної бази банківських установ для забезпечення довгострокового кредитування інвестиційних проектів визначається не тільки наявністю значної частки у структурі залучених банками коштів строкових і довгострокових депозитів, а і стабільністю усієї ресурсної бази комерційних банків. При цьому слід усвідомлювати, що такий елемент ресурсної бази банківських установ, як строкові вклади населення є порівняно дорогим, а їх обслуговування пов'язано з досить високими витратами банків, що загалом визначає високу ціну кредитних ресурсів (особливо довгострокових) [66, с.34].

У зв'язку з цим потрібно звернути увагу на такий важливий момент: значні обсяги короткострокових ресурсів попри їх відносно стабільний рівень можуть виявитись не менш важливими, ніж спрямування зусиль банків на залучення довгострокових депозитів, які до того ж не є гарантією від дострокового вилучення коштів клієнтами, а відтак і від стрибкоподібної зміни ресурсної бази банку з усіма негативними наслідками для його ліквідності. Таким чином, активізація роботи банківських установ із залучення коштів клієнтів на рахунки до запитання при наданні відповідних державних гарантій повернення та максимально можливого спектра послуг за такими рахунками (відповідні карткові проекти, здійснення платежів, отримання кредитів) може створити умови для підтримання стабільного рівня ресурсної бази банків із відкриттям широких можливостей щодо довгострокових вкладень в економіку.

Не слід забувати і про перспективи активізації розвитку інтернет-банкінгу як засобу стимулювання додаткового залучення коштів клієнтів через онлайніві депозити. Їх головною перевагою порівняно із традиційними

депозитними послугами банків є значно нижчі затрати на обслуговування, а це відповідно сприяє економії та отриманню банківськими установами більшої норми прибутку на залучені кошти. На думку американських експертів, відкриття одного клієнтського рахунку в Інтернеті коштує лише 23 % вартості подібної операції при традиційному способі. Тому, в 2011 р. у кожному великому американському банку щоденно відкривалось через Інтернет у середньому по 700 нових рахунків. Очевидно, що із подальшим розвитком мережевих та інформаційних банківських технологій у нашій країні цей сегмент ринку банківських послуг буде розвиватися більш інтенсивно, що має спонукати вітчизняні банки уже зараз активізувати відповідні маркетингові зусилля, спрямовані на отримання конкурентних переваг на ринку інтернет-послуг [68, с. 245].

Одним із традиційних напрямів стимулювання залучення коштів фізичних осіб на банківські депозити також є процентна політика банку. Сьогодні у банківській практиці нашої країни у цій сфері немає чітко визначених схем. Процентна ставка за вкладами визначається комерційними банками на договірних засадах з клієнтами. Водночас враховується, звісно, і те, що величина процента безпосередньо пов'язана з умовами депозиту: сумою, строками, порядком вилучення коштів. Проте недостатня увага приділяється деяким макроекономічним факторам, що загалом визначають динаміку процентних ставок на грошовому ринку (темпи інфляції, динаміка виробництва, кон'юнктура на ринку кредитних ресурсів, валютний курс, доходи заощадження домашніх господарств тощо) [90].

Для комерційного банку процент, що сплачується за депозитами, є важливим інструментом управління процесами формування і використання грошових нагромаджень населення, а відтак має слугувати ефективним засобом у конкурентній боротьбі банків за вкладників. Очевидно, що врахування не лише конкретних умов депозитної угоди з клієнтом, а й інших макроекономічних параметрів формування ціни грошових ресурсів на ринку (насамперед темпів інфляції в країні) має бути неодмінною умовою

формування банками адекватної процентної політики, спрямованої на залучення та стійке утримання коштів населення на депозитних рахунках.

Разом з тим слід пам'ятати, що можливості комерційного банку збільшувати процентні ставки за депозитними операціями з метою поліпшення своєї конкурентоспроможності на ринку банківських вкладів має цілком визначені об'єктивні межі, котрі зумовлюються попитом на кредити і, відповідно, рівнем позичкового процента, який у свою чергу залежить від динаміки господарської кон'юнктури і фази економічного циклу. Відтак корисним напрямом оптимізації процентної політики банків за вкладними операціями може бути використання зарубіжного досвіду ведення депозитних рахунків грошового ринку, норма процента за якими коригується на регулярній основі (наприклад, щотижня) з урахуванням динаміки інших норм процента фінансового ринку країни. У результаті зміна процентної ставки за цим видом депозиту визначається кон'юктурою грошового ринку, а тому є вигідною для клієнтів банку.

Розглядаючи мікроекономічний аспект оптимізації процесу формування ресурсної бази комерційних банків, потрібно зазначити, що для довгострокових кредитних вкладень в економіку потрібні передусім довгострокові ресурси. Відтак їх пошук і мобілізація кредитною системою в рамках усього національного господарства не може обмежуватися роботою окремих банківських установ, а передбачає макроекономічний рівень реалізації комплексу важливих завдань, спрямованих на здійснення відповідних регулятивних заходів з боку держави. До таких заходів можна, зокрема, віднести такі.

1. Розгляд можливостей забезпечення ефективного механізму рефінансування комерційних банків з боку Національного банку України, яке у деяких випадках мало б бути і довгостроковим. Нині воно спрямоване виключно на короткостроковий розподіл міжбанківських ресурсів, а відтак не може слугувати активним інструментом впливу з боку центрального банку на

стимулювання формування необхідної структури кредитного портфеля комерційних банків за строками.

2. Використання механізму диференціації окремих нормативів регулювання діяльності комерційних банків у тій частині, яка стосується вимог організації кредитного процесу. Йдеться, зокрема, про можливість зниження вимог до формування резервів на можливі витрати за довгостроковими позичками реальному сектору. Попри імовірність підвищення ризику за активними операціями банків потрібно зазначити достатню дієвість такого впливу на механізм формування ресурсної бази і кредитного портфеля банків відповідно до стратегічних завдань державної економічної політики.

3. Створення спеціалізованого банку розвитку, головним завданням якого є реалізація довгострокового кредитування пріоритетних галузей економіки. Визначення умов формування ресурсної бази такого банку (на комерційних засадах чи через бюджетний механізм) при цьому має визначатися особливостями реалізації ним тих стратегічних цілей, які визначаються політикою держави у галузі фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку національного господарства [92, с.162].

Таким чином, реалізація сукупності пропонованих заходів може сприяти підвищенню ефективності функціонування системи комерційних банків у сфері формування депозитної бази, що є необхідною умовою мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів країни, а відтак стимулювання інвестиційних можливостей та економічного зростання.

Оптимізацію процесу формування ресурсної бази комерційних банків слід вважати необхідною умовою зміцнення стійкості усієї кредитної системи країни, підвищення довіри до неї з боку інвесторів, вкладників і кредиторів, а також зростання її ролі у стимулюванні збалансованого розвитку усіх галузей і секторів господарства та інтенсивного зростання економіки України загалом. Пов'язане із ним зростання попиту на кредит об'єктивно зумовлює потребу впровадження нових прогресивних банківських та інформаційних технологій у процес залучення ресурсів та їх найбільш ефективного використання.

Висновки до розділу 3

1. Рівень капіталізації банків – один із визначальних факторів, що впливають на фінансовий стан банків та перспективи їх розвитку. Однак, на сьогоднішніх день банки України мають досить низький рівень капіталізації, що гальмує процес розширення масштабів операцій у реальному секторі економіки та є одним із стримуючих чинників подальшого стабільного розвитку та ефективного функціонування банків.

2. Одним із важливих напрямів підвищення рівня капіталізації вітчизняної банківської системи – це активізація процесів злиття та поглинання банків. Власне, процеси концентрації банківських капіталів у такий спосіб уже набули загальносвітової тенденції, оскільки виявилися доволі дієвим інструментом, який дає змогу скорочувати витрати і підвищувати прибутковість банківського бізнесу.

3. У формуванні залучених ресурсів комерційних банків слід більше уваги приділяти депозитам, зокрема депозитам фізичних осіб як найстійкішого ресурсу для банку. Зростання обсягу депозитів і збільшення їх частки в загальній сумі залучених ресурсів свідчать про формування стабільної ресурсної бази комерційного банку, що забезпечує стійкість його розвитку. Тому банкам доцільно розробляти стратегію депозитної політики виходячи із тактичних і стратегічних завдань, включаючи одержання максимального прибутку і необхідність підтримання банківської ліквідності.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного наукового дослідження ми прийшли до таких висновків:

1. В економічній літературі немає чіткого розмежування понять "банківські ресурси", "банківський капітал" та "власний капітал". Аналіз різних поглядів щодо сутності капіталу дозволив зробити висновок, що найбільш доцільним визначенням, яке відображає його економічну суть, є розуміння капіталу як грошових коштів та вираженої у грошовій формі частки матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення операцій з розміщення коштів і надання послуг, забезпечення стабільності діяльності банку з метою одержання прибутку.

2. Для забезпечення конкурентоспроможності банківської системи необхідною умовою повинно бути досягнення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку на основі її визначення на етапах формування, управління процесом розміщення та прогнозування. При цьому при визначенні функціональної достатності ресурсного потенціалу необхідно враховувати завдання і функції, які вона повинні виконувати з метою забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності банківської системи.

На основі розрахунку показника достатності ресурсного потенціалу банку, який являє собою агреговану величину, можна визначити рівень достатності коштів, Якими володіє банк у даний момент часу, та спрогнозувати їх потребу на майбутнє з метою підтримки фінансової стійкості.

3. Багатофункціональне призначення власного капіталу робить його неоднорідним за складом. Одна частина, найпостійніша, призначена для забезпечення банківської діяльності, друга частина призначена для страхування активних та інших операцій і послуг банків від збитків, а третя - призначена як для регулювання розміру власного капіталу, так і забезпечення банківської діяльності та страхових потреб банку. Це дозволило запропонувати трактування власного капіталу банку як грошових коштів і виражену у грошовій формі

частину майна, які належать його власникам, забезпечують економічну самостійність і фінансову стійкість банку, використовуються для здійснення банківських операцій та надання послуг з метою одержання прибутку. На цій основі обґрунтована комплексна класифікація власного банківського капіталу, що дозволяє не лише краще зрозуміти його сутність, але і підвищити ефективність функціонування власного капіталу в цілому та у розрізі окремих його складників. Водночас розкриті переваги і вади, притаманні власному капіталу, запропоновані шляхи удосконалення не лише статутного капіталу, а й інших його складників.

4. Формування структури власного капіталу відбувається під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього характеру. Вони впливають на взаємовідносини між власним і залученим банківським капіталом, а також визначають їх структуру. Критерієм поділу на внутрішні і та зовнішні чинники є дія макроекономічного та мікроекономічного рівня на розвиток структури банківського капіталу. Серед ключових внутрішніх чинників виділені: стратегічна спрямованість банку, фінансово-економічна та маркетингова політика банку. Зовнішній вплив здійснюють: соціально-політичний фактор, загальноекономічний розвиток держави, міжнародний фактор та кон'юнктура фінансового ринку.

5. Одним з найважливіших критеріїв класифікації капіталу є спосіб розрахунку та джерела його формування. Залежно від способу розрахунку виокремлюють балансовий та регулятивний капітал. Балансовий капітал визначається як різниця між балансовою вартістю активів і зобов'язань банку, а регулятивний капітал – як показник, в основу якого покладено балансовий капітал з відповідним коригуванням на різноманітні балансові статті, що характеризують ризики банківської діяльності, які можуть призвести до втрати капіталу.

6. Залучені ресурси - одне з найважливіших джерел надходження грошових коштів банку. Їх залучення потребує значних маркетингових зусиль.

Оптимальний обсяг залучених банком депозитних ресурсів визначається безпекою та дохідністю їх розміщення.

Протягом 2011р. обсяг депозитів залучених банківськими установами зріс на 11,7 % або на 94,4 млрд. грн.

Станом на 1.01.2012 року вклади суб'єктів господарської діяльності в комерційних банках склали 186213 млн. грн., вклади фізичних осіб – 306205 млн. грн.. Загальний обсяг депозитів суб'єктів господарювання за 2011 рік збільшився на 27,9%, причому приріст в іноземній валюті становив 39,0%, в національній валюті – 23,2% .

Депозити населення за 2011р. збільшилися на 13,1 %. Залишки коштів за депозитами фізичних осіб в іноземній валюті збільшилися на 13,4%, у національній валюті – на 12,9 %.

7. Основним джерелом запозичення ресурсів є отримання міжбанківських кредитів. Незважаючи на недостатньо високий рівень розвитку міжбанківського кредитування, воно є суттєвим джерелом ресурсів комерційного банку. Однак розширення міжбанківського кредитування має свої оптимальні межі, оскільки міжбанківський кредит – один із найбільш дорогих елементів ресурсної бази комерційного банку.

8. Успішній консолідації українських банків сприяє активізація процесів проникнення іноземного капіталу на вітчизняний ринок банківських послуг, що потребує чіткого законодавчого визначення статусу банку за участю іноземного капіталу, а також раціонального обмеження та регулювання з боку НБУ присутності останнього у банківському секторі нашої держави.

9. Створення ефективних інтегрованих банківських структур, безумовно, приведе до консолідації вітчизняної банківської системи як на внутрішньо-національному, так і на міжнародному рівні, що позитивно вплине на підвищення рівня капіталізації банків і банківської системи. Реалізація основних переваг малих і середніх банків у ринковій економіці стане можливою за умови використання підходу, який базується на інтеграційній

стратегії та синергетичній теорії, що забезпечують досягнення максимального ефекту фінансової та операційної синергії.

Використання банками фінансового інструменту сек'юритизації не лише покращить якість портфеля банківських активів, а й підвищить показники достатності власного капіталу, знизить ризик та дасть змогу отримати додаткові ресурси для поповнення капіталу. Одним із найдешевших механізмів поповнення капіталу є випуск інструментів гібридного капіталу (не потребує грошових вкладень з боку власників), вони допоможуть максимально збільшити прибуток, не змінюючи структури власників банку. Випуск використання яких залишається для української банківської системи в перспективі. Водночас успішність застосування вітчизняними банками цих інновацій потребує законодавчого і нормативного врегулювання механізму та інструментарію здійснення таких операцій, що буде сприяти формуванню й розвитку ринку довгострокового іпотечного кредитування.

10. Орієнтуючись на світовий досвід потрібно значно удосконалити систему страхування депозитів, яка покращить довіру клієнтів до вітчизняних банків і як наслідок, збільшиться залучений банківський капітал, підвищиться стійкість банківської системи країни.

Отже, основна ціль управління формуванням ресурсної бази банку — це нарощування її обсягу до потреб підтримання достатньої ліквідності банку і забезпечення його рентабельності на рівні, який адекватний динаміці ринкової вартості капіталу.

Інструментами досягнення такої цілі в умовах банківської кризи є:

- розрахунок і дотримання величини власних коштів, необхідних для забезпечення нормальної роботи банку та його надійності;
- пошук шляхів нарощування капіталу;
- формування оптимального складу ресурсів банку відповідно до його потреб та можливостей фінансового ринку;
- аналіз вартості ресурсів;
- виважена кредитна політика, збалансована за темпами і строками;

- зниження частки ризикових (проблемних) активів;
- розробка методів управління ризиками;
- забезпечення довіри з боку клієнтів до банківської установи через поінформованість їх про діяльність банку та послуги, комунікації з громадськістю, роз'яснення ситуації та подій.

Прогнозування кризових явищ у банківській сфері є гарантією фінансової стійкості системи, а отже, і фінансової безпеки країни в цілому. Діагностика та виявлення недоліків в управлінні банками та ресурсною базою зокрема в умовах кризи є дуже важливою для розробки рекомендацій щодо подолання наслідків кризи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р. № 2121-Ш // Урядовий кур'єр. — 2001. — 17 січня. — С. 5—13.
2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Затв. постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р.// www.rada.gov.ua
3. Алексеєнко М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики: Монографія. — К.: КНЕУ, 2002. — 276 с.
4. Банки и банковские операции. Учеб. / Под ред. Жукова Е.Ф. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. — 523 с.
5. Банківський менеджмент: Конспект лекцій / Укладачі: В.М.Олійник, С.М.Фролов, М.А.Деркач. — Суми: Вид-во СумДУ, 2009.— Ч.2. 144с.
6. Банківський менеджмент. Навч. посіб. / О.Кириченко, І.Гіленко, А.Ятченко. — К.: Основи, 1999. — 671 с.
7. Банківські операції: Підручник / За ред. А.М.Мороза. — К.: КНЕУ, 2000. — 384 с.
8. Банковский портфель — 2 / Под ред. Ю.М.Коробова и др. — М.: СОМИНТЭК, 1994. — 752 с.
9. Банковское дело: Учеб. / Под. ред. В.И. Колесникова, Л.П. Кроливецкой. — М.: Финансы и статистика, 1998. — 378 с.
10. Банковское дело: Учебник / Под ред. Г.Г.Коробовой. — М.: Юристъ, 2002. — 344 с.
11. Банковское дело: Учебник / Под ред.О.И.Лаврушина. — М.: Финансы и статистика, 1998. — 428 с.
12. Барилюк І.А. Теоретико-методологічні засади вивчення сутності поняття «ресурсний потенціал банку» // Економічний простір. — 2008. - № 19. — С. 205-213.
13. Бартрон К., Мак Нотон. Банковские учреждения на развивающихся рынках. — М.: ЛТД, 1994. — Т. 2. — 365 с.
14. Бойко Ю. Сутність, ознаки та прояви концентрації банківського капіталу // Вісник ТНЕУ. — 2010. - № 1. — С.7-14.

15. Бушуєва І. Маркетингова стратегія банку з депозитних послуг // Вісник Національного банку України. - 2002. - № 1. - С.15-16.
16. Бюлетень НБУ. – 2012. - № 2. – 232с.
17. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: Посібник. - К.: Видавничий центр "Академія", 2004. - 320 с.
18. Васюренко О., Федосік І. Ресурсний потенціал комерційного банку // Банківська справа. – 2002. – № 2. – С. 58–64.
19. Введение в банковское дело. Под ред. Г.Асхауэра. – М.: ЧПФ Мир и культура, 1997. – 627 с.
20. Вожжов А.П. Формування ресурсів комерційних банків // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 116–129.
21. Вступ до банківської справи / Відп. ред. Савлук М.І. – Київ, Лібра, 1995. – 150с.
22. Гайдай В. Економічна сутність банківського капіталу // Економічний аналіз. – 2010. - № 7. – С. 137-140.
23. Галіцейська Ю.М. Оптимізація роботи банків із залучення депозитів населення в умовах фінансової кризи // Банківська справа. – 2009. - № 6. – С. 85-91.
24. Галіцейська Ю.М. Ресурсна база комерційних банків: сучасний стан та можливі напрями оптимізації // Вісник ТДЕУ. – 2006. - № 3. – С. 124-130.
25. Герасименко В., Герасименко Р. Управління власним капіталом банку в Україні в умовах фінансової кризи // Вісник НБУ. – 2010. - № 10. – С. 12-19.
26. Деревко О. Шляхи підвищення рівня капіталізації банківського сектору // Банківська справа. – 2008. - № 1. – С. 76- 82.
27. Дзюблюк О.В. Оптимізація формування ресурсної бази комерційних банків // Банківська справа. – 2008. - № 5. – С. 38 – 46.
28. Дзюблюк О.В. Проблеми підвищення рівня капіталізації банків України в період ринкової трансформації економіки // Вісник ТНЕУ. – 2007. - № 2. – С. 7-19.

29. Диба М.І., Осадчий Є.С. Капіталізація банківської системи як чинник підвищення надійності економіки України // Фінанси України. – 2008. - № 6. – С. 77-88.
30. Динаміка фінансового стану банків України на 1 січня 2012 року // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 2. – С. 62-63.
31. Довгань Ж.М. Капіталізація банківської системи України // Вісник Національного банку України. – 2008. - № 11. – С. 10-14.
32. Довгань Ж.М. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи // Вісник НБУ. – 2009. - № 4. – С. 20-27.
33. Довгань Ж.М. Фінансовий менеджменту банку: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 306с.
34. Долан Э.Дж. и др. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика. – М.: Профико, 1991. – 496 с.
35. Дрозд О.А. Досвід зарубіжних країн у страхуванні депозитів // Наука й економіка. – 2011. - № 2 (22). – С. 20-24.
36. Економічна енциклопедія: В трьох томах. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – Т. II. – 848 с.
37. Енциклопедія банківської справи України. За ред. Стельмаха В.С. – Київ: Вид. “Молодь”. Видавничий дім “Ін Юре”, 2001. – 680 с.
38. Жарковская Е.П. Банковское дело: Учебник. – М.: Омега-Л., Высшая школа, 2003. – 440 с.
39. Жупанин В. Довірче управління коштами фізичних осіб як перспективний напрямок залучення коштів населення // Банківська справа. – 2008. - № 3. – С. 65-74.
40. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – Львів, “Центр Європи”, 1997. – 571 с.
41. Загородній А.Г., Сліпушенко О.М., Вознюк Г.А., Смовженко Т.С. Словник банківських термінів. Банківська справа: термінологічний словник. – К.: “Аконіт”, 2000. – 473 с.
42. Зарицька І.А. Особливості функціонування банківського капіталу в

глобальному економічному просторі // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 2. – С. 129-142.

43. Іщенко О. Перспективи розвитку вітчизняної системи страхування депозитів у світлі євроінтеграції // Вісник НБУ. – 2008. - № 5. – С. 52-58.
44. Карманов С. В. Капітал та його роль у забезпеченні фінансової стійкості банку // Наука й економіка. - 2009. - № 3(15). - С 44-49.
45. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег. Антология экономической классики. – Т. 2. – М.: Эконом, 1992. – С. 208.
46. Киселев В.В. Управление банковским капиталом (теория и практика). – М.: ОАО «Изд-во «Экономика», 1997. – 256 с.
47. Коваленко В.В., Коренева О.Г., Крухмаль О.В. Банківська криза та інструменти антикризового управління // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - № 2. – С. 144-150.
48. Коваленко В.В., Торяник Ж.І. Забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банку як передумова стабільного функціонування банківської системи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.autro.ru /articles/shtml](http://www.autro.ru/articles/shtml).
49. Коваленко В.В., Черкашина К.Ф. Методичні підходи до визначення рівня капіталізації банківської системи // Фінанси України. – 2010. - № 8. – С. 73-85.
50. Козоріз М.А., Лис І.М. Основні напрями підвищення рівня капіталізації і ліквідності банківських установ // Регіональна економіка. – 2009. - № 2. – С. 95-102.
51. Косой А.М. Межбанковский кредит // Деньги и кредит. – 2000. – № 2. – С. 31–39.
52. Кох Т.У. Управление банком. Пер. с англ. – Уфа: Спектр, 1993. – 90 с.
53. Криклій А.С. Банківський капітал: соціально-економічна сутність, склад та призначення // Фондовий ринок. - 2009. - № 39. – С. 12-15.
54. Криклій А.С., Боровікова М.О. Капіталізація банківської системи як визначальний чинник розвитку економіки України // Фондовий ринок. – 2007. – № 46. – С. 18-23.

55. Марцин В.С. Проблеми і шляхи підвищення капіталізації банківських установ в управлінні капіталом банку // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С. 77-88.
56. Масленников В.В. Зарубежные финансовые системы: Научное издание. – Москва: ТД “Элит–2000”, 2001. – 392 с.
57. Мельниченко А.О. Страхування депозитів як антикризовий метод банківської системи // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. - № 18. – С. 53-55.
58. Мишкін Ф. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Пер. з англ. С. Панчишина. – К.: Основи, 1998. – 963 с.
59. Міщенко В. Проблеми капіталізації та консолідації банківської системи України // Вісник Національного банку України. – 2008. - № 10. – С. 2-7.
60. Міщенко В., Незнамова А. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору // Вісник НБУ. – 2011. - № 1. – С. 4-9.
61. Основні показники діяльності банків України на 1.02.2012 // Вісник Національного банку України. – 2012. - № 3. – С.37-38.
62. Павлюк С.М. Власний капітал як основа формування ресурсів комерційного банку // Проблеми системного підходу в економіці. Зб. наук.праць. Вип. 7. – К.: НАУ, 2004. – С. 82–89.
63. Павлюк С.М. Ресурсний потенціал комерційних банків. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2004. – № 70. – С. 53–55.
64. Павлюк С.М. Сутність ресурсів комерційного банку // Фінанси України. – 2004. – № 12. – С. 108–114.
65. Панасенко А.А. Формирование и рост собственного капитала банковских учреждений Украины // Актуальні проблеми економіки. – 2011. - № 1. – С. 185-198.
66. Панасенко Г., Резніченко А. Способи та інструменти формування ресурсного потенціалу банківської установи // Банківська справа. – 2011. - № 1. – С. 32-49

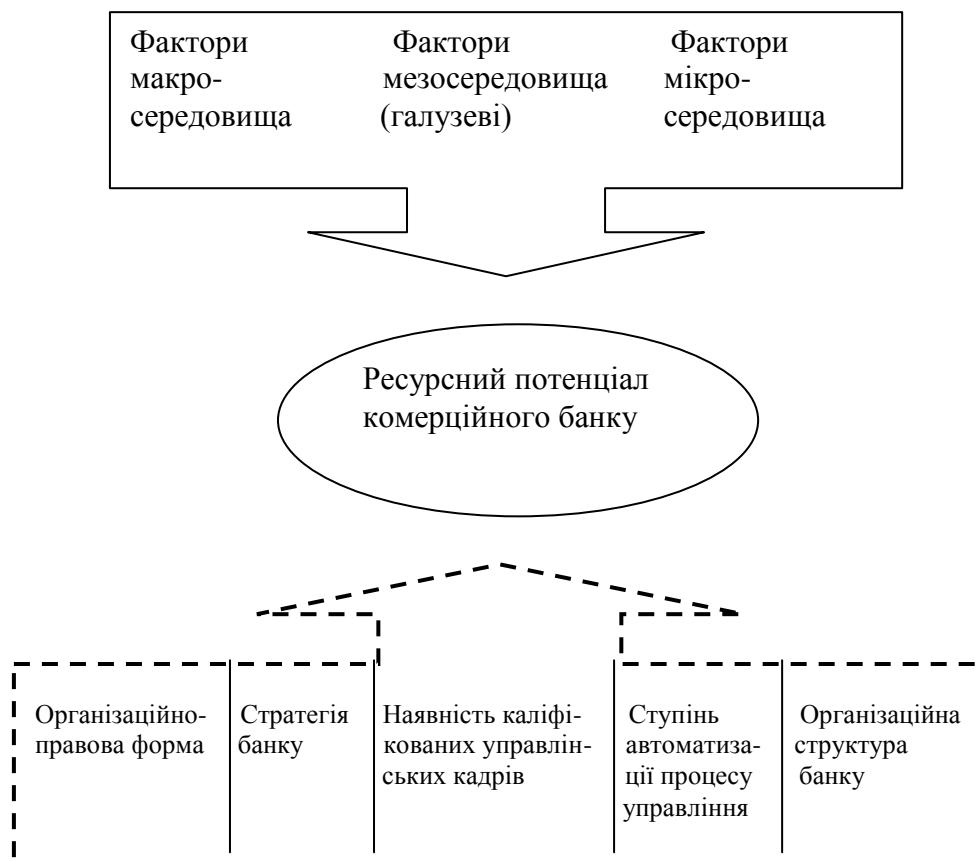
67. Панова Г.С. Анализ финансового состояния коммерческого банка. – М.: Финансы и статистика. - 272 с.
68. Присяжнюк О.П. Джерела формування та зміцнення ресурсної бази комерційних банків // Збірник наукових праць ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ». – 2011. – С.243-250.
69. Реверчук Н.Й., Ковалюк А.О. Банківські кризи: сутність, ознаки, види та методи їх подолання // Регіональна економіка. – 2008. - № 4. – С. 87-95.
70. Рид Э., Коттер Р., Гилл Э., Смит Р. Коммерческие банки. – М.: Космополис, 1991.- 342 с.
71. Рихліцький В.В. Проблеми залучення коштів українськими банками на міжнародних ринках в умовах фінансової кризи // Регіональна економіка. – 2009. - № 2. – С. 113-118.
72. Розенберг Д. Словарь банковских терминов: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 360 с.
73. Российская банковская энциклопедия. – М.: Энциклопедическая творческая ассоциация, 1995. – 552 с.
74. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / Пер. с англ. со 2-го изд. – М.: Дело, 1997. – 768 с.
75. Савлук С. Питання теорії та практики оцінювання вартості банківського капіталу // Банківська справа. – 2011. - № 1. – С. 19-26.
76. Савлук С.М. Стимулювання нарощування власного капіталу // Фінанси України. – 2009. - № 2. – С. 111-117.
77. Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках: Пер. с англ., с 4-го изд. – М.: Gatallaxy, 1994. – 937 с.
78. Сороківська З.К. Зарубіжний досвід забезпечення ефективності системи страхування депозитів в умовах кризи // Світ фінансів. – 2009. - № 2 (19). – С. 143-148.
79. Тиркало Р.І., Ткачук Н.М. Капіталізація банківської системи України: сучасний стан, проблеми, шляхи та перспективи зростання: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ. – 2010. – 328с.

80. Ткачук Н. Фактори впливу на дохідність акціонерного капіталу банку після операцій злиття і поглинання // Банківська справа. – 2010. - № 4. –С. 21-29.
81. Ткачук Н.М. Капітал банку як економічна категорія // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11. – С. 173-178.
82. Усоскин В.М. Современный коммерческий банк: управление и операции. – М.: ЧПЦ “Вазар-Ферро”. – 1994. – 320 с.
83. Фигурнов Э. Производственный потенциал. – М.: Экономика, 1982. – 305 с.
84. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник / Под ред. Стояновой Е.Б. – М.: Перспектива, 1999. – 656 с.
85. Финансы, деньги и кредит: Учеб. / Под ред. О.В.Соколовой. – М.: Юристъ, 2000.– 784 с.
86. Финансы: Толковый словарь: Англо-рус. – М.: ИНФРА-М; Весь Мир, 1998. – 496 с.
87. Фонотов А.Г. Ресурсный потенциал: планирование, управление. – М.: Экономика, 1985. – 237 с.
88. Харрис Л. Денежная терия. – М.: Дело, 1993. – 750 с.
89. Хенни ван Грюнинг, Соня Брайович Братанович. Анализ банковских рисков. – М.: Весь мир. – 2003. – 289 с.
90. Черкашина К.Ф., Антипенко Є.М. Маркетингові стратегії збільшення депозитних ресурсів банку // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.autro.ru /articles/shtml](http://www.autro.ru/articles/shtml).
91. Шаповалов А. Присутність іноземного капіталу в банківському секторі України // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 4. – С. 2-7.
92. Шевцова М.Ю., Бурчак Г.Е. Оптимізація формування ресурсної бази банку // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2011. - № 5. – С. 161-170.
93. Шевченко В.І. Порівняльний аналіз основних показників капіталізації банківських систем України та Росії // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11. – С.179-183.
94. Шулевська О. Ресурсні аспекти банківської кризи 2008-2009 років в

Україні // Вісник НБУ. – 2011. -№ 2. – С. 16-19.

95. Якімлюк Я.П. Фінансові ресурси комерційних банків [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http:// www.autro.ru /articles/shtml](http://www.autro.ru/articles/shtml).

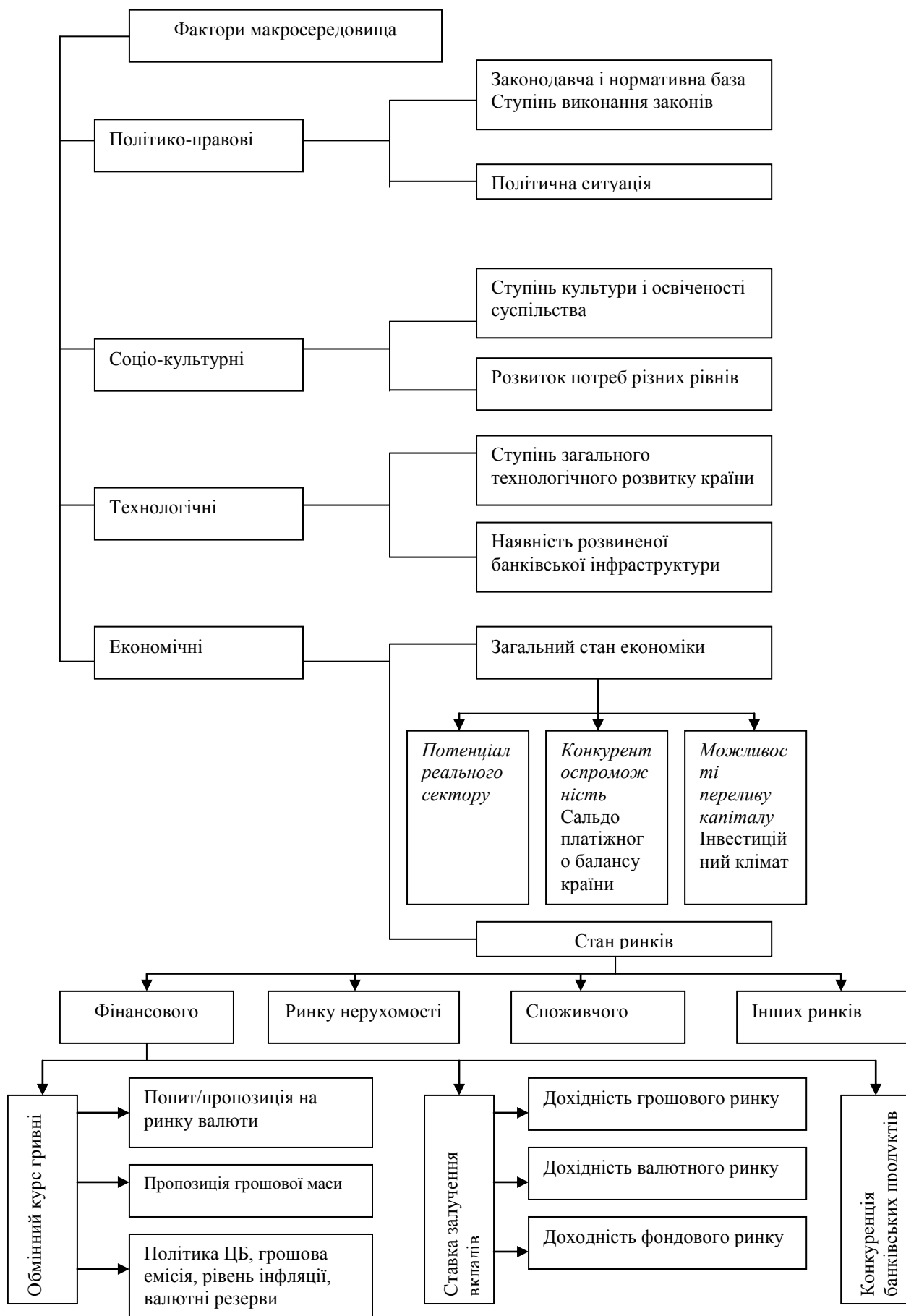
Вплив факторів на ресурсний потенціал комерційного банку

Умовні позначення:

- фактори зовнішнього середовища
- - - - - фактори внутрішнього середовища

Фактори макросередовища, що впливають на ресурсний потенціал комерційного банку

Фактори мезорівня, що впливають на ресурсний потенціал комерційного банку

